

WPLYW NOWELIZACJI PRAWA O ADWOKATURZE ORAZ KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO NA MODEL ADWOKACKIEGO POSTĘPOWANIA DYSCYPLINARNEGO

Rok 2014 przyniósł dwie nowelizacje przepisów Prawa o adwokaturze dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej¹. Pierwsza z nich, ustawa z 26 czerwca 2014 r., reguluje konsekwencje wymierzenia kary dyscyplinarnej wydalenia z adwokatury. Druga, uchwalona w dniu 7 listopada 2014 r., z uwagi na zakres wprowadzonych zmian i ich charakter w istotny sposób wpłynie na kształt postępowania dyscyplinarne. Analiza rozwiązań przyjętych we wskazanych ustawach², w powiązaniu z zakresem zmian w Kodeksie postępowania karnego, pozwala na stwierdzenie, że mamy do czynienia z największą, od czasu uchwalenia ustawy Prawo o adwokaturze z 1982 r., nowelizacją postępowania dyscyplinarne. Łącznie oceniane konsekwencje obu nowe-

lizacji wydają się być dalej idące od zmian wprowadzonych nowelą z 29 marca 2007 r.³ Zdecydowana większość dotyczy przepisów o charakterze ustrojowym i procesowym. Odnotować jednak należy istotne zmiany w przepisach prawa materialnego oraz przepisach wykonawczych.

Inicjatywa ustawodawcza, która zaowocowała nowelizacją z 7 listopada 2014 r., podjęta została przez Senat. Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy⁴, w ocenie jej twórców prawidłowe i efektywne wywiązywanie się przez organy samorządów adwokackiego i radcowskiego z zadania sprawowania pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu (art. 17 ust. 1 Konstytucji) uzależnione jest od istnienia sprawnych procedur dyscyplinarnych

¹ Ustawa z dnia 26 czerwca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 993), która weszła w życie 12 sierpnia 2014 r., oraz ustawa z dnia 7 listopada 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 1778), która weszła w życie 25 grudnia 2014 r.

² W dalszej części tekstu, ilekroć mowa jest o ustawie nowelizującej lub zmieniającej, chodzi o ustawę z 7 listopada 2014 r. Ustawa z 26 czerwca 2014 r. przywoływana jest ze wskazaniem jej daty.

³ Ustawa z dnia 29 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007 r. nr 80, poz. 540) wprowadziła m.in. zasadę uregulowania problematyki postępowania dyscyplinarne wyłączenie w ustawie, w związku z czym uchylona została podstawa prawna do wydania aktu wykonawczego. Skutkowało to uchynieniem rozporządzenia z dnia 23 lipca 1998 r. w sprawie postępowania dyscyplinarne w stosunku do adwokatów i aplikantów adwokackich. Do ustawy wprowadzono klauzulę ogólną, że w sprawach nieuregulowanych w Prawie o adwokaturze do postępowania dyscyplinarne stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, co miało zastąpić wielokrotne odesłania do przepisów kodeksowych występujące dotychczas. Przewidziane zostało, obok istniejącego uprawnienia do polecenia wszczęcia dochodzenia, uprawnienie Ministra Sprawiedliwości do polecenia wszczęcia postępowania przed sądem dyscyplinarnym. Ministrowi Sprawiedliwości przyznano prawo odwołania od orzeczeń i postanowień kończących postępowanie dyscyplinarne. Uregulowano kwestię składu sądu dyscyplinarne, zmieniono przepisy o jego właściwości rzeczowej oraz przepisy dotyczące postępowania wykonawczego. Nowelizacja, uprawniająca Ministra Sprawiedliwości do polecenia wszczęcia postępowania przed sądem dyscyplinarnym, uznana została przez Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z 1 grudnia 2009 r., K 4/08, za niezgodną z art. 42 ust. 2 Konstytucji.

⁴ <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/9F8BA4D8CEE1744EC1257CE6002F27B7?%24File/2415.pdf>

oraz silnej pozycji organów, do których obowiązków należy prowadzenie postępowania dyscyplinarnego. Senat zwrócił także uwagę na konieczność dostosowania organizacji oraz funkcjonowania samorządów zawodowych do zmian w liczebności ich członków. Jako przewidywany skutek nowelizacji wskazano usprawnienie i przyspieszenie postępowań dyscyplinarnych. Tak opisane cele nowelizacji wychodziły naprzeciw oczekiwaniom Krajowego Zjazdu Adwokatury wyrażonym w uchwale programowej z 23 listopada 2013 r.⁵

Senacki projekt ustawy, po jego skierowaniu do Sejmu⁶, stanowił swoistą przeciwwagę dla wcześniejszego poselskiego projektu ustawy o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze⁷. Projekt ten, którego pierwsza, rządowa wersja powstała w 2006 r.⁸, zakładał faktyczne „upaństwowienie” postępowań dyscyplinarnych prawniczych zawodów zaufania publicznego, poprzez poddanie ich jurysdykcji sądów powszechnych – sądów apelacyjnych, a tym samym likwidację dotychczasowego sądownictwa dyscyplinarnego funkcjonującego w ramach poszczególnych samorządów zawodowych. Z końcem maja 2014 r. wstrzymano prace nad projektem poselskim, 3 grudnia 2014 r. projekt ten zaś, na podstawie art. 36 ust. 3 regulaminu Sejmu, uznany został za wycofany⁹. W przestrzeni publicznej oznacza to realną po-

rażkę koncepcji odebrania samorządom zawodów prawniczych podstawowego instrumentu umożliwiającego sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem tych zawodów.

ZMIANY W PRZEPISACH USTROJOWYCH

Zmianami o charakterze ustrojowym wprowadzonymi ustawą z 7 listopada 2014 r. są: (1) nadanie rzecznikom dyscyplinarnym izb adwokackich oraz Rzecznikowi Dyscyplinarnemu Adwokatury statusu organów, (2) określenie zadań rzeczników dyscyplinarnych na poziomie ustawowym, (3) przesądzenie roli zastępców rzeczników dyscyplinarnych oraz (4) wydłużenie kadencji organów adwokatury i organów izb adwokackich, zatem także sądów dyscyplinarnych izb, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, rzeczników dyscyplinarnych izb oraz Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury, z trzech do czterech lat.

Wydaje się zasadą uniwersalną, możliwą do przeniesienia z poziomu władzy państwowej także na płaszczyznę sprawujących władztwo publiczne samorządów zawodów zaufania publicznego, że zbyt ściśle związki pomiędzy władzą wykonawczą i władzą odpowiedzialną za realizację funkcji ścigania dyscyplinarnego nie służą jednej ani drugiej. Nadanie rzecznikom dyscyplinarnym statusu organów¹⁰ winno

⁵ Krajowy Zjazd Adwokatury w pkt VIII uchwały programowej z 23 listopada 2013 r., uznając zachowanie kompetencji Adwokatury do kształtowania podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów oraz do realizowania funkcji ścigania dyscyplinarnego i orzecznictwa w sprawach dyscyplinarnych za istotę samorządności, zwrócił uwagę na konieczność działań mających na celu stworzenie instytucjonalnych i organizacyjnych warunków usprawnienia oraz przyspieszenia postępowania dyscyplinarnego (http://www.nra.pl/dokumenty/Uchwala_programowa_KZA_2013.pdf).

⁶ Projekt wpłynął do Sejmu w dniu 28 kwietnia 2014 r.

⁷ <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/3B6C514FACAC465AC1257B35005DBAED/%24File/1202.pdf>

⁸ Projekt ustawy o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze skierowany został przez Radę Ministrów do Sejmu w dniu 7 września 2006 r. (druk nr 970). Projekt zakładał, że odpowiedzialność dyscyplinarna, w objętych jego zakresem zawodach prawniczych, powinna opierać się na zasadzie rozpatrywania spraw dyscyplinarnych w pierwszej instancji przez sąd wyodrębniony w ramach sądownictwa powszechnego na poziomie wydziału sądu apelacyjnego, w drugiej instancji przez Sąd Najwyższy. Projekt ustawy powierzał funkcję oskarżyciela przed sądem dyscyplinarnym wyspecjalizowanemu organowi, tworząc instytucję rzecznika dyscyplinarnego, którym miał być prokurator.

⁹ <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/1A453B8F8ED93860C1257DB20031A269/%24File/1202-005.pdf>

¹⁰ Art. 9 ust. 1, art. 39 ust. 3a, art. 40 pkt 2, art. 56 pkt 1 ustawy Prawo o adwokaturze, zmienione lub dodane ustawą

przyczynić się do zwiększenia ich roli w strukturze samorządu adwokackiego, zapewnić niezbędną niezależność w relacji do pozostałych jego organów oraz wzmocnić gwarancje obiektywizmu i znaczenie ścigania dyscyplinarnego. W wymiarze faktycznym zmiany te oznaczają „wyjęcie” rzeczników dyscyplinarnych ze struktur i spod wpływu okręgowych rad adwokackich i Naczelnej Rady Adwokackiej oraz konieczność zdefiniowania na nowo relacji pomiędzy Rzecznikiem Dyscyplinarnym Adwokatury a rzecznikami dyscyplinarnymi izb adwokackich jako organami samorządu. Wymagać to będzie zmiany Regulaminu organizacji i funkcjonowania okręgowych rad adwokackich¹¹, uchwalonego przez Naczelną Radę Adwokacką w wykonaniu delegacji ustawowej zawartej w art. 58 pkt 12 lit. c ustawy Prawo o adwokaturze, poprzez zmianę treści § 1 pkt 6, § 5 pkt 3, § 7 pkt 1 oraz, co bardziej istotne, uchylenie § 6 pkt 1 i § 14. Jednocześnie zasadna wydaje się nowelizacja § 9 pkt 5 Regulaminu poprzez przyznanie rzecznikowi dyscyplinarnemu izby, tak jak prezesowi sądu

dyscyplinarnego i przewodniczącemu komisji rewizyjnej, prawa uczestniczenia w posiedzeniach rady bez prawa głosu. Odpowiedni zakres zmian dotyczyć nadto powinien § 13 pkt 1 oraz § 21 Regulaminu działania organów adwokatury i organów izb adwokackich¹², w zakresie, w jakim dotyczy on Rzecznika Dyscyplinarnego Naczelnej Rady Adwokackiej.

Rozważenia wymaga nadto zasadność funkcjonowania w dotychczasowej formule referatu skarg i wniosków, w zakresie, w jakim dokonuje on swoistej „preselekcji” zawiadomień o popełnieniu przewinień dyscyplinarnych lub pism, z których treści wynika ewentualna odpowiedzialność dyscyplinarna adwokatów i aplikantów adwokackich (§ 17 lit. b Regulaminu organizacji i funkcjonowania okręgowych rad adwokackich¹³). Rozwiązanie funkcjonujące, choć wywołuje daleko idące zastrzeżenia¹⁴, może być tolerowane tak długo, jak długo rzecznicy dyscyplinarni, pozostając w strukturze okręgowych rad adwokackich, mogą kontrolować pracę i wpływać na sposób realizacji zadań referatów skargowych. Utrzy-

z 7 października 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 10 grudnia 2014 r. poz. 1778)

¹¹ Tekst jednolity na podstawie uchwały NRA nr 14/02 z 28 września 2002 r. oraz uchwał nr 17/2005 z 11 czerwca 2005 r., nr 24/2005 z 3 września 2005 r. i nr 26/2005 z 8 października 2005 r. (http://www.nra.pl/dokumenty/Tekst_jednolity_-_Regulamin_organizacji_i_funkcjonowania_okregowych_rad_adwokackich.pdf).

¹² Uchwała nr 11 KZA z 20 listopada 2010 r. (http://www.nra.pl/dokumenty/Uchwała_Nr_11_-_regulamin_dzialania_organow.pdf).

¹³ § 17 lit. b Regulaminu: „Do zadań referatu skarg i wniosków należy w szczególności (...) przekazywanie skarg i wniosków do rzecznika dyscyplinarnego w razie stwierdzenia znamion czynu ściganego dyscyplinarnie”.

¹⁴ Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu do Prezesa NRA z 7 kwietnia 2014 r. sygnalizuje, że nieprzejrystość procedur w zakresie rozpatrywania pism pokrzywdzonych działaniami adwokatów, składających zawiadomienia do właściwych organów adwokatury o możliwości popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, należy uznać za słabość o kluczowym znaczeniu dla rzetelności procedury dyscyplinarnej wobec adwokatów. Pisemne skargi składane na adwokatów, mimo że zawierają jasno sprecyzowane żądanie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, często są rozpatrywane w ramach referatów skarg w trybie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, zamiast zostać skierowane do rzecznika dyscyplinarnego. W ocenie Rzecznika opisana praktyka prowadzi do pozbawienia zarówno pokrzywdzonego, jak i obwinionego gwarancji ochrony ich praw i wolności. Należałoby wprowadzić jasne kryteria klasyfikacji skarg obywateli kierowanych do organów samorządu adwokackiego. Jednym z możliwych rozwiązań jest klasyfikowanie jako skarg tylko tych wystąpień, które dotyczą funkcjonowania organów samorządowych, i traktowanie pozostałych pism jak zawiadomień o naruszeniach dyscyplinarnych (https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Do_Prezesa_Naczelnej_Rady_Adwokackiej_ws_braku_procedur_rozpatrywania_skarg_obywateli_na_dzialania_adwokata.pdf). Podzielam ten pogląd. Tzw. tryb skargowy w zakresie informacji wskazujących na możliwość popełnienia przewinienia dyscyplinarnego nie ma jakiegokolwiek podstawy ustawowej. Nie zapewnia ani ewentualnemu pokrzywdzonemu, ani adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu, którego skarga dotyczy, adekwatnych do wagi i konsekwencji ewentualnego przewinienia dyscyplinarnego uprawnień i gwarancji procesowych.

manie takiego stanu rzeczy po upływie aktualnej kadencji organów adwokatury i organów izb adwokackich¹⁵, kiedy to rzecznicy dyscyplinarni staną się organami niezależnymi wobec pozostałych organów samorządu adwokackiego, doprowadzi do nieakceptowalnej sytuacji, w której o tym, czy skarga lub wniosek trafi do rzecznika dyscyplinarnego, decydował będzie organ inny niż powołany z mocy ustawy do ich rozpoznania¹⁶.

Nowe usytuowanie rzeczników dyscyplinarnych w strukturze samorządu adwokackiego oraz wskazanie w ustawie zadań rzeczników dyscyplinarnych i ich zastępców wymagać będą zastąpienia dotychczasowego regulaminu działania rzeczników dyscyplinarnych¹⁷ nowym, dostosowanym do znowelizowanych przepisów ustawy, aktem prawa wewnętrznego. Nowy regulamin działania rzeczników dyscyplinarnych powinien uwzględniać zmianę usytuowania rzeczników dyscyplinarnych w strukturze samorządu, tak w zakresie relacji z organami wykonawczymi (okręgowe rady adwokackie i Naczelna Rada Adwokacka), jak i relacji pomiędzy rzecznikami dyscyplinarnymi izb a Rzecznikiem Dyscyplinarnym Adwokatury, jako odrębnymi organami wyposażonymi we własne kompetencje ustawowe. W pierwszym wypadku uznać należy, że nowelizacja pozbawia organy wykonawcze samorządu możliwości instytucjonalnego wpływu na czynności rzeczników. Nie do utrzymania zatem są przewidziane w dotychczasowym Regulaminie: związanie rzecznika dyscyplinarnego poleceniami rady adwokackiej (§ 4 pkt 2), uprawnienie rady adwokackiej do powierzenia pełnienia obowiązków rzecznika

jednemu z członków rady w razie przemijającej przeszkody w wykonywaniu obowiązków przez rzecznika (§ 5), odpowiedzialność rzecznika wobec rady adwokackiej za prawidłowy i sprawny tok czynności dyscyplinarnych (§ 7 pkt 1), obowiązek rzecznika wszczęcia dochodzenia dyscyplinarnego na skutek uchwały rady adwokackiej (§ 10 pkt 1 lit. b).

Przyznanie rzecznikom dyscyplinarnym izb oraz Rzecznikowi Dyscyplinarnemu Adwokatury statusu odrębnych organów samorządu adwokackiego, przy jednoczesnym braku opisanego w ustawie ustrojowej relacji pomiędzy tymi organami, nadto zaś powierzenie zastępcom Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury oraz zastępcom rzeczników dyscyplinarnych izb w zakresie czynności zleconych funkcji oskarżycieli w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym (art. 93 ust. 2), wskazują na konieczność zasadniczego przewartościowania dotychczas funkcjonującego modelu organizacji tej części pionu dyscyplinarnego. Normy kompetencyjne wskazane w art. 51a ust. 1 oraz w art. 63a ust. 1 ustawy są w wypadku obu organów jednobrzmiące. Do ich zakresu działania należą czynności w postępowaniu dyscyplinarnym, określone w ustawie i przepisach wydanych na jej podstawie. Mówiąc o „określeniu w ustawie” czynności rzeczników, nie możemy zapominać o regulacji zawartej w art. 95n pkt 1 Prawa o adwokaturze, nakazującej odpowiednie stosowanie w sprawach nieuregulowanych w ustawie przepisów Kodeksu postępowania karnego. Oznacza to, że postępowanie dyscyplinarne w adwokaturze regulowane jest przez przepisy ustawy Prawo o adwokaturze, w ich braku przez odpowiednio stosowane przepisy

¹⁵ Art. 5 ustawy z 7 listopada 2014 r.: „Do rzecznika dyscyplinarnego Naczelnej Rady Adwokackiej (...) rzeczników dyscyplinarnych oraz ich zastępców, pełniących swoje funkcje w dniu wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe do momentu zakończenia trwających w tym dniu kadencji organów adwokatury, organów izb adwokackich (...), które ich wybrały lub wyznaczyły”.

¹⁶ Dodany przez ustawę z 7 listopada 2014 r.: art. 51a ust. 1: „Do zakresu działania rzecznika dyscyplinarnego należą czynności w postępowaniu dyscyplinarnym, określone w ustawie i przepisach wydanych na jej podstawie”, oraz art. 63a ust. 1: „Do zakresu działania Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury należą czynności w postępowaniu dyscyplinarnym, określone w ustawie i przepisach wydanych na jej podstawie”.

¹⁷ Uchwała nr 9/2008 NRA z 15 marca 2008 r. zmieniona uchwałą nr 103/2013 NRA z 22 czerwca 2013 r. – tekst jednolity (http://www.nra.pl/dokumenty/Regulamin_rzecznikow_dyscyplinarnych_tekst_jednolity.pdf).

k.p.k., w ostatniej zaś kolejności przez przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustawy Prawo o adwokaturze. Te ostatnie kształtować mogą postępowanie dyscyplinarne wyłącznie w zakresie przedmiotowym wyznaczonym przez treść upoważnienia ustawowego oraz w sposób niesprzeczny z przepisami ustaw. Tymczasem z delegacji ustawowych zawartych w art. 58 pkt 5a („określanie zasad działania zastępców Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury i zastępców rzeczników dyscyplinarnych oraz trybu i sposobu ich wyboru”) oraz w art. 58 pkt 12 lit. i („uchwalanie regulaminów dotyczących (...) działania rzeczników dyscyplinarnych”) nie wynika upoważnienie Naczelnej Rady Adwokackiej do regulowania zależności hierarchicznych pomiędzy organami samorządu. Wydaje się, że konieczne i zasadne będzie oparcie relacji pomiędzy rzecznikami izb oraz Rzecznikiem Dyscyplinarnym Adwokatury na odpowiednio stosowanych przepisach k.p.k., w szczególności na art. 45 § 1a oraz § 1b k.p.k., poprzez przyjęcie w przyszłym regulaminie, że Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury w zakresie czynności procesowych podejmowanych w dochodzeniu dyscyplinarnym jest rzecznikiem nadrzędnym i jednocześnie bezpośrednio przełożonym wobec rzeczników dyscyplinarnych izb, nadrzędnym wobec zastępców rzeczników dyscyplinarnych izb oraz bezpośrednio przełożonym swoich zastępców, rzecznik dyscyplinarny izby zaś jest rzecznikiem bezpośrednio przełożonym wobec swoich zastępców. Przyjęcie powyższego rozwiązania pociągnie za sobą istotne zawężenie kompetencji Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury w stosunku do rzeczników dyscyplinarnych izb oraz ich zastępców. Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury i jego zastępcy w zakresie ustawowych kompetencji będą przede wszystkim oskarżycielami w postępowaniu przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym (art. 93 ust. 2) oraz przed Sądem Najwyższym w postępowaniu kasacyjnym. Zasadne wydaje się także powierzenie Rzecznikowi Dyscyplinarnemu Adwokatury i jego zastępcom prowadzenia dochodzeń dyscyplinarnych w tych sprawach, w których, zgodnie

z art. 91 ust. 3 pkt 2, Wyższy Sąd Dyscyplinarny jest sądem pierwszej instancji (sprawy dyscyplinarne członków Naczelnej Rady Adwokackiej oraz okręgowych rad adwokackich), bez dopuszczalnej obecnie możliwości przekazania sprawy rzecznikowi dyscyplinarnemu rady adwokackiej innej niż ta, której członkiem jest adwokat, którego dotyczy sprawa (§ 18 pkt 2 Regulaminu). W przyszłym regulaminie działania rzeczników dyscyplinarnych zrezygnować należy z instytucji związania rzeczników dyscyplinarnych izb oraz ich zastępców poleceniami (§ 4 pkt 2) i wiążącymi wskazówkami Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury (§ 8 pkt 4), możliwości przejęcia sprawy do bezpośredniego prowadzenia lub przekazania jej rzecznikowi dyscyplinarnemu innej izby (§ 8 pkt 4), obowiązku wszczęcia dochodzenia na polecenie Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury (§ 10 pkt 1 lit. d), wreszcie z uprawnienia do cofnięcia odwołania złożonego przez rzecznika dyscyplinarnego izby lub jego zastępcy od orzeczenia lub postanowienia sądu dyscyplinarnego izby (§ 33).

Wydłużenie kadencji organów adwokatury z trzech do czterech lat (art. 11 ust. 2) może mieć pewien wpływ na stabilność prowadzonych postępowań dyscyplinarnych. W wymiarze praktycznym większa liczba spraw wszczętych przed sądami dyscyplinarnymi będzie mogła być rozpoznana i zakończona bez konieczności prowadzenia ich od początku z uwagi na zmiany w składzie orzekającym sądu, wynikające z upływu kadencji i ponownych wyborów. W wypadku rzeczników dyscyplinarnych wydłużenie kadencji spowoduje zmniejszenie częstotliwości perturbacji wynikających z faktu niezakończenia dochodzenia dyscyplinarnego przed zakończeniem kadencji oraz konieczności zapoznawania się z materiałami dochodzeń przez nowo wybranych rzeczników. Nie jest to jednak zmiana o charakterze tak istotnym, jak nowe usytuowanie rzeczników dyscyplinarnych w strukturze samorządu, i nie wpłynie na model postępowania dyscyplinarnego. Zagrożenia wynikające z potencjalnej możliwości niewłaściwego wyboru lub ujawnienia się

w trakcie kadencji okoliczności stawiających pod znakiem zapytania lub wręcz wykluczających możliwość sprawowania powierzonej funkcji mogą być skutecznie niwelowane poprzez odwołanie się do rozwiązań przewidzianych w art. 11 ust. 4 Prawa o adwokaturze¹⁸ oraz § 60 i 62 Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu¹⁹.

Artykuły 4 i 5 ustawy z 7 listopada 2014 r. przewidują, że do organów adwokatury i organów izb adwokackich, których kadencja trwa w dniu wejścia w życie ustawy, do momentu zakończenia kadencji, zaś do rzecznika dyscyplinarnego Naczelnej Rady Adwokackiej, rzeczników dyscyplinarnych oraz ich zastępców, pełniących swoje funkcje w dniu wejścia w życie ustawy, do momentu zakończenia trwających w tym dniu kadencji organów adwokatury i organów izb adwokackich, które ich wybrały lub wyznaczyły – stosuje się przepisy dotychczasowe. Oznacza to, że wskazane wyżej zmiany aktów prawa wewnętrznego, przy dodatkowym uwzględnieniu konieczności ustalenia uchwałami NRA liczby członków i zastępców członków Wyższego Sądu Dyscyplinarnego oraz sądów dyscyplinarnych (art. 56 pkt 3a), określenia trybu i sposobu wyboru zastępców Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury i zastępców rzeczników dyscyplinarnych izb (art. 58 pkt 5a), powinny zostać dokonane do końca 2015 r. Tylko w ten sposób zapewni się, by zgromadzenia izb oraz krajowy zjazd adwokatury, przewidziane na rok 2016²⁰, mogły dokonać wyboru sędziów i rzeczników

dyscyplinarnych oraz ich zastępców pod rządami nowych przepisów.

ZMIANY W PRZEPISACH MATERIALNYCH

Zmiana art. 80 ustawy, choć pozornie kosmetyczna, przywraca pierwotne znaczenie godności zawodu adwokata jako pojęciu deontologicznemu, którego naruszenie (postępowanie poniżające w opinii publicznej lub podrywające zaufanie do zawodu²¹) stanowi jedną z podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej. Obowiązki przestrzegania norm etycznych oraz strzeżenia godności zawodu, choć w płaszczyźnie praktycznej przenikają się, mają odrębne zakresy znaczeniowe. Termin „godność zawodu” stosowany jest do opisania powinności i obowiązków wynikających z norm i zwyczajów funkcjonujących w grupie zawodowej. Reguły deontologiczne sformułowane są ze szczególnym uwzględnieniem aspektu moralnego, niemniej nakazy postępowania „godnego” mają charakter wzorca ustalanego przez władze lub przez zwyczaj i odnoszą się do zachowań oczekiwanych w konkretnych sytuacjach, a wynikających z faktu wykonywania zawodu. Dekret Naczelnika Państwa z 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego przewidywał odpowiedzialność dyscyplinarną między innymi za „wykroczenia przeciwko honorowi i godności stanu adwokackiego”, rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospoli-

¹⁸ Art. 11 ust. 4 ustawy Prawo o adwokaturze: „Poszczególni członkowie organów, o których mowa w ust. 1, mogą być odwołani przed upływem kadencji przez organ, który ich wybrał”.

¹⁹ § 60 ZZEiGZ: „Adwokat wybrany do władz samorządowych obowiązany jest do pełnienia swej funkcji i współdziałania w realizacji podstawowych zadań samorządu adwokackiego z najwyższą starannością”, § 62 ZZEiGZ: „Członek władz adwokatury w razie tymczasowego zawieszenia go w czynnościach zawodowych powinien zaprzestać pełnienia funkcji w tych władzach”.

²⁰ § 6 pkt 1 Regulaminu Krajowego Zjazdu Adwokatury oraz zgromadzeń izb adwokackich (uchwała KZA nr 12 z 20 listopada 2010 r. ze zmianami wprowadzonymi uchwałami Nr 11, 12, 13 i 14 KZA z 23 listopada 2013 r., http://www.nra.pl/dokumenty/Regulamin_KZA_oraz_zgromadzen_izb_adwokackich.pdf) przewiduje, że zgromadzenia zwyczajne odbywają się każdego roku do dnia 30 czerwca. Znowelizowany ustawą z 7 listopada 2014 r. art. 55 ust. 1 wymaga przeprowadzenia Krajowego Zjazdu Adwokatury w ciągu trzech miesięcy od daty dokonania wyborów we wszystkich izbach adwokackich.

²¹ § 1 pkt 2 ZZEiGZ.

tej z 7 października 1932 r. Prawo o ustroju adwokatury – za „uchybiecie godności stanu adwokackiego”, ustawa z 4 maja 1938 r. Prawo o ustroju adwokatury – za „uchybiecie godności stanu”. Zmiana treści art. 80 dokonana ustawą z 7 listopada 2014 r. stanowi nawiązanie do wskazanych regulacji ustawowych, przewidujących „autonomię” godności adwokackiej jako pojęcia wyznaczającego odrębną podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Nowelizacja wprowadza, w wypadku wymierzenia obwinionemu kary dyscyplinarnej, możliwość orzeczenia dodatkowo obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego (art. 81 ust. 3a). Orzeczenie obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego nie jest, co należy podkreślić, karą dyscyplinarną. Jest to właściwy postępowaniu dyscyplinarnemu środek dyscyplinarny, podobnie jak znany już wcześniej zakaz wykonywania patronatu, przy czym o ile ten drugi pełni funkcje prewencyjną i represyjną, funkcja obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego ma charakter kompensacyjny. Jego orzeczenie ma zawsze charakter fakultatywny. Orzekany może być tylko obok wymierzonej za przewinienie kary dyscyplinarnej, przy czym ustawodawca, inaczej niż w wypadku orzekania zakazu wykonywania patronatu, nie wskazuje, obok jakiej kary środek ten może zostać orzeczony. Przyjmując zatem, że orzeczenie obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego nastąpić może w wypadku wymierzenia każdej z przewidzianych w art. 81 ust. 1 kar dyscyplinarnych, zauważyć jednocześnie należy, że orzekanie tego środka nie wydaje się celowe w wypadku wymierzenia kary wydalenia z adwokatury. W tym wypadku nie działa bowiem jedyny dostępny mechanizm sankcjonujący ewentualne niewywiązanie się z orzeczonego obowiązku, w postaci odpowiedzialności adwokata za niestosowanie się do decyzji władz adwokatury (§ 63 w zw. z § 67 ZZZEiGZ). Na sądzie dyscyplinarnym orzekającym obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego ciąży

powinność określenia sposobu wykonania obowiązku, odpowiedniego ze względu na okoliczności sprawy. Oznacza to, po pierwsze, że sposób wykonania obowiązku przeproszenia powinien uwzględniać takie elementy, jak: wola uzyskania tego rodzaju kompensaty przez pokrzywdzonego, charakter przewinienia, okoliczności jego popełnienia, postawa obwinionego po popełnieniu przewinienia i w trakcie postępowania dyscyplinarnego, wreszcie konsekwencje przewinienia dla prawem chronionych dóbr pokrzywdzonego. Po drugie, orzeczenie sądu dyscyplinarnego musi zawierać sposób wykonania obowiązku przeproszenia, przez co rozumieć należy wskazanie w orzeczeniu co najmniej formy, w jakiej przeproszenie ma być dokonane, i terminu, w jakim powinno nastąpić. Brak jest przeszkód, by orzeczenie zawierało treść, w jakiej przeproszenie winno być dokonane. Określając sposób wykonania obowiązku przeproszenia, sąd dyscyplinarny winien także mieć na względzie kwestię późniejszej weryfikacji wykonania orzeczonego obowiązku przez obwinionego. Możliwość orzekania obowiązku przeproszenia ograniczona jest do tych postępowań dyscyplinarnych, w których przypisane obwinionemu przewinienie nie ma charakteru formalnego, ale materialny, znamieny skutkiem. Tylko w tym wypadku mamy do czynienia z pokrzywdzonym jako stroną postępowania dyscyplinarnego w rozumieniu art. 93 ust. 4 ustawy²².

Analogiczną instytucję obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego przewiduje znowelizowany art. 85 ust. 2 w wypadku udzielenia upomnienia dziekańskiego. Przepis ten nie wskazuje wprawdzie na konieczność określenia przez dziekana sposobu jego wykonania, odpowiedniego ze względu na okoliczności sprawy, jak czyni to analizowany wcześniej art. 81 ust. 3a, niemniej brak jest przeszkód, by w drodze analogii przyjąć uprawnienie dziekana także w tym zakresie.

²² Art. 93 ust. 4 Prawa o adwokaturze: „Pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone postępowaniem adwokata lub aplikanta adwokackiego określonym w art. 80”.

Zmianie uległ sposób podania orzeczenia sądu dyscyplinarnego do publicznej wiadomości. Artykuł 81 ust. 6 w dotychczasowym brzmieniu przewidywał, że sąd dyscyplinarny może orzec podanie treści orzeczenia do publicznej wiadomości środowiska adwokackiego poprzez jego opublikowanie w czasopiśmie, którego wydawcą jest organ adwokatury. Po nowelizacji sąd dyscyplinarny może orzec podanie orzeczenia do wiadomości publicznej „w określony sposób”, co umożliwi jego dodatkowe upowszechnienie, inne niż klasyczne ogłoszenie, w dowolnej przestrzeni publicznej. Jednocześnie jednak nowelizacja wprowadza nieprzewidziane wcześniej warunki podania orzeczenia do wiadomości publicznej. Są to: okoliczności sprawy wskazujące na celowość upublicznienia orzeczenia oraz niedopuszczalność naruszenia interesu pokrzywdzonego poprzez podanie orzeczenia do wiadomości publicznej. Zauważyć należy, że drugi ze wskazanych warunków nie będzie miał zastosowania w wypadku przewinień o charakterze formalnym, nieznamiennych skutkiem. Rozwiązanie to bazuje na koncepcji przyjętej przez ustawodawcę we wcześniejszej nowelizacji art. 50 k.k.²³ Znamienne jest jednak, że nowelizacja Prawa o adwokaturze nie odnosi celowości upublicznienia orzeczenia do względu na społeczne oddziaływanie skazania, jak czyni to Kodeks karny. Wskazuje to na wolę ustawodawcy nadania temu środkowi w adwokackim postępowaniu dyscyplinarnym charakteru kompensacyjnego, z wyłączeniem możliwości orzeczenia go jedynie z uwagi na prewencję ogólną.

Nowelizacja art. 82 ust. 1 odstępuje od oparcia wysokości kary pieniężnej na kwocie podstawowej składki izbowej, zastępując ją obowiązującą w dacie popełnienia prze-

winienia przypisanego obwinionemu kwotą minimalnego wynagrodzenia za pracę. Rozwiązanie takie pozwoli na orzekanie wskazanej kary przez izbowe sądy dyscyplinarne na podstawie jednego kryterium. Bez wątpienia przyczyni się także do ujednoczenia zasad kontroli odwoławczej, w zakresie zarzutu niewspółmierności wskazanej kary, przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Mankamentem sytuacji dotychczasowej był bez wątpienia stan, w którym orzeczone przez poszczególne izbowe sądy dyscyplinarne kary pieniężne w tej samej liczbie podstawowych składek izbowych w wymiarze faktycznej dolegliwości dla obwinionego były diametralnie różne. Wylimitowana zostanie także możliwość sytuacji, w której sąd dyscyplinarny, wymierzając dwóm obwinionym tę samą karę dyscyplinarną za to samo przewinienie, orzeknie ją w faktycznie różnej wysokości²⁴. Należy zauważyć, że zmiana treści art. 82 ust. 1 ustawy prowadzi do znaczącego zwiększenia stopnia dolegliwości ekonomicznej kary pieniężnej w porównaniu ze stanem sprzed nowelizacji. W wypadku przewinień dyscyplinarnych popełnionych po dniu 1 stycznia 2015 r. kara pieniężna będzie mogła być wymierzona w granicach faktycznych od 2625 do 21 000 zł²⁵. Może to doprowadzić do sytuacji, w której sądy dyscyplinarne częściej sięgać będą po niższą w hierarchii kar dyscyplinarnych karę nagany, uznając, że nawet orzeczona w dolnych granicach zagrożenia kara pieniężna będzie miała charakter rażąco surowy. Z drugiej strony wysoki górny próg zagrożenia może skłonić sądy dyscyplinarne do wymierzania realnie dolegliwych kar pieniężnych zamiast kary dyscyplinarnej zawieszenia w czynnościach zawodowych. Znaczenie kary pieniężnej może także ulec zwiększeniu w wypadku orzekania

²³ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2005 r. nr 163, poz. 1363).

²⁴ Art. 92 ust. 2 Prawa o adwokaturze przewiduje sytuację, w której prowadzone przed sądem dyscyplinarnym postępowanie w sprawie jednego przewinienia dotyczy dwóch lub więcej obwinionych wpisanych na listę w różnych izbach, zatem uiszczających najczęściej inną składkę adwokacką.

²⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 września 2014 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2015 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 1220).

w sprawach dotyczących dyscyplinarnych „recydywistów”.

Artykuł 82 ust. 2 i art. 83 ust. 3 zmienione zostały ustawą z 26 czerwca 2014 r. Przyczyną nowelizacji był wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 października 2010 r.²⁶ Zmienione przepisy przewidują, że kara wydalenia z adwokatury pociąga za sobą skreślenie z listy adwokatów bez prawa ubiegania się o ponowny wpis przez okres 10 lat, w wypadku zaś skreślenia z listy aplikantów adwokackich – bez prawa do ubiegania się o wpis na listę aplikantów lub listę adwokatów przez okres 5 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary wydalenia. Istotnym uzupełnieniem powyższej nowelizacji jest dokonana przez ustawę z 7 listopada 2014 r. zmiana art. 72. Zmiana ta, odczytywana w kontekście dokonanej równocześnie zmiany art. 95l, powierzającego w ust. 1a wykonanie kar dyscyplinarnych dziekanowi okręgowej rady adwokackiej, powoduje pozbawienie rad adwokackich kompetencji do wydawania uchwał o skreśleniu z listy w wypadku orzeczenia przez sąd dyscyplinarny kary wydalenia z adwokatury. Tym samym eliminuje możliwość kwestionowania przez zainteresowanego uchwały rady w trybie administracyjnym, a następnie sądowym²⁷. Wykonanie każdego prawomocnego i wykonalnego²⁸ orzeczenia dyscyplinarnego następować będzie niezaskarżalną²⁹ decyzją dziekana. Rozwiązanie takie jest racjonalne i efektywnie przyspieszy wykonanie

kar dyscyplinarnych wydalenia z adwokatury.

Ustawa nowelizująca wydłuża termin przedawnienia ścigania przewinienia dyscyplinarnego polegającego na zniewadze lub zniesławieniu strony, jej pełnomocnika lub obrońcy, kuratora, świadka, biegłego lub tłumacza (art. 88 ust. 1 ustawy Prawo o adwokaturze) z sześciu miesięcy do roku, termin zaś przedawnienia karalności takiego przewinienia – z dwóch do trzech lat (art. 88 ust. 2). Terminy przedawnień pozostałych przewinień dyscyplinarnych nie uległy zmianie. Norma wskazująca, że jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne nie następuje wcześniej niż przedawnienie karne (dotychczasowy art. 88 ust. 4), sformułowana została od strony pozytywnej, poprzez stwierdzenie, że w takiej sytuacji przedawnienie następuje dopiero z upływem okresu przedawnienia karalności przestępstwa (znowelizowany art. 88 ust. 3). Regulacją powyższą objęte jest tak przedawnienie ścigania, jak i przedawnienie karalności przewinienia dyscyplinarnego³⁰, przy czym zwrot „zawiera znamiona przestępstwa” należy interpretować jako zawierający warunek prawomocnego stwierdzenia przestępności czynu, obejmujący obok wypełnienia określonych w ustawie karnej znamion czynu zabronionego także bezprawność, winę oraz większy niż znikomy stopień społecznej szkodliwości³¹. Zauważyć należy, że nowelizacja zniosła instytucję przerwania terminu przedawnienia dy-

²⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 października 2010 r., K1/09 (Dz.U. z 2010 r. nr 200, poz. 1326). W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności art. 82 ust. 2 ustawy Prawo o adwokaturze, w zakresie, w jakim zawiera sformułowanie „bez prawa ubiegania się o ponowny wpis”, z art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

²⁷ Art. 46 ust. 1 ustawy Prawo o adwokaturze: „Od uchwały okręgowej rady adwokackiej, podjętej w pierwszej instancji w sprawach indywidualnych, służy zainteresowanemu odwołanie do Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej”.

²⁸ Zgodnie z art. 91a ust. 2 oraz art. 91d ust. 2 ustawy Prawo o adwokaturze orzeczenie, od którego służy kasacja, nie podlega wykonaniu do czasu wniesienia kasacji lub bezskutecznego upływu terminu do jej wniesienia, orzeczenie zaś, od którego wniesiono kasację, nie podlega wykonaniu do czasu rozpoznania kasacji.

²⁹ Zgodnie z art. 48 ust. 4 ustawy Prawo o adwokaturze decyzje dziekana zaskarżalne są tylko w wypadkach wskazanych w ustawie. Zaskarżalne jest udzielenie adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu ostrzeżenia (art. 48 ust. 3).

³⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2014 r., SDI 18/14.

³¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 25 lipca 2013 r., SDI 13/13.

scyplinarnego (dotychczasowy art. 88 ust. 3)³². Oznacza to, że dla możliwości prowadzenia postępowania dyscyplinarnego konieczne jest wszczęcie dochodzenia dyscyplinarnego przed upływem okresu przedawnienia ścigania. Z porównania treści normy art. 88 ust. 1 z normą zawartą w art. 102 k.k. wyprowadzić należy wniosek, że wystarczające jest w tym zakresie wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania *in rem* bez konieczności wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego³³.

ZMIANY W PRZEPISACH PROCESOWYCH

Znowelizowany art. 84 ust. 3 tworzy całościową regulację instytucji orzeczenia łącznego. Dotychczasowa treść przepisu, przewidując możliwość wydania takiego orzeczenia, wskazywała wyłącznie zasady, według jakich należało wymierzać karę w orzeczeniu łącznym, nie wskazywała natomiast, kiedy wydanie orzeczenia łącznego jest możliwe. Nowelizacja upoważnia do wydania orzeczenia łącznego w przypadku, gdy obwiniony popełnił dwa lub więcej przewinień dyscyplinarnych, zanim zapadło pierwsze, choćby nieprawomocne, orzeczenie co do któregośkolwiek z nich. Orzeczenie łączne wydaje się, jeżeli orzeczone we wcześniejszych orzeczeniach kary dyscyplinarne podlegają łączeniu według zasad obowiązujących przy orzekaniu kary łącznej.

Ustawa nowelizująca nadaje nowy kształt instytucji upomnienia dziekańskiego. Najistotniejszą konsekwencją nowelizacji jest uznanie, że upomnienie dziekańskie nie jest karą dyscyplinarną w rozumieniu art. 81 ust. 1 ustawy. Artykuł 85 ust. 1 definiuje upomnienie dziekańskie jako środek dyscyplinujący pozosta-

jący w kompetencji dziekana okręgowej rady adwokackiej. Artykuł 93a nakłada na rzecznika dyscyplinarnego obowiązek informowania Ministra Sprawiedliwości już nie o skierowaniu „wniosku o ukaranie do dziekana okręgowej rady adwokackiej”, ale „wniosku do dziekana okręgowej rady adwokackiej w trybie art. 85”. Upomnienie dziekańskie może zostać udzielone, jeżeli przewinienie dyscyplinarne jest mniejszej wagi albo w świetle okoliczności sprawy upomnienie takie będzie wystarczającym środkiem dyscyplinującym. Dziekan udzielić może upomnienia dziekańskiego wyłącznie³⁴ na wniosek rzecznika dyscyplinarnego, który z wnioskiem takim występuje po uprawomocnieniu się postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego albo o umorzeniu postępowania. Upomnienie dziekańskie winno przybrać formę decyzji dziekana (art. 48 ust. 4) oraz zawierać rozstrzygnięcie w zakresie kosztów postępowania (§ 4 pkt 2 uchwały NRA nr 24/2014 z 22 listopada 2014 r. w sprawie wysokości zryczałtowanych kosztów postępowania dyscyplinarnego³⁵). Wobec konieczności poprzedzenia wniosku o udzielenie upomnienia dziekańskiego postanowieniem rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia lub umorzeniu dochodzenia opowiadam się za poglądem, że stwierdzenie, iż w świetle okoliczności sprawy upomnienie dziekańskie będzie wystarczającym środkiem dyscyplinującym, stanowi samodzielną podstawę prawną postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzeniu dochodzenia. Wystąpienie z wnioskiem o udzielenie upomnienia dziekańskiego możliwe będzie jednak dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia rzecznika, od którego, z mocy art. 88 ust. 4 oraz art. 91 ust. 2 ustawy, stronom oraz Ministrowi Sprawiedliwości przysługuje środek odwoławczy rozpozna-

³² Dotychczasowy art. 88 ust. 3 przewidywał, że przedawnienie dyscyplinarne przerywa każdą czynność organu powołanego do ścigania przewinienia.

³³ Art. 88 ust. 1 mówi o „wszczęciu postępowania dyscyplinarnego”, art. 102 k.k. zaś o „wszczęciu postępowania przeciwko osobie”.

³⁴ W dotychczasowym stanie prawnym dziekan mógł udzielić adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu upomnienia także na wniosek rady adwokackiej oraz z własnej inicjatywy.

³⁵ http://wsd.adwokatura.pl/images/uchwała_NRA_24-2014_kpd.pdf

wany przez izbowy sąd dyscyplinarny. Ustawa przewiduje także uprawnienie adwokata lub aplikanta adwokackiego do złożenia środka odwoławczego od upomnienia dziekańskiego (art. 85 ust. 3 i 4). Tak skonstruowany system kontroli odwoławczej winien zapobiec potencjalnej groźbie niezasadnego odmawiania wszczęcia lub umarzania dochodzeń dyscyplinarnych, jak i nadużywania instytucji upomnienia dziekańskiego w celach innych niż reakcja na przewinienie dyscyplinarne. Mimo pojawiających się zastrzeżeń³⁶ nową regulację dotyczącą upomnienia dziekańskiego należy ocenić pozytywnie. Udzielenie upomnienia dziekańskiego nie będzie możliwe w sytuacji odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania dyscyplinarnego wobec braku znamion przewinienia dyscyplinarnego, braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia lub znikomej społecznej szkodliwości czynu. Upomnienie dziekańskie, co wydaje się literalnie wynikać z brzmienia art. 85 oraz umiejscowienia go w dziale ustawy regulującym odpowiedzialność dyscyplinarną, dotyczy reakcji na przewinienie dyscyplinarne³⁷. Musi być zatem poprzedzone ustaleniem w postanowieniu rzecznika, że przewinienie takie, jako zdarzenie faktyczne, zaistniało i zawiera nie tylko przedmiotowe, ale i podmiotowe jego znamiona. Postanowienie takie podlega kontroli instancyjnej sądu dyscyplinarnego. Nie wydaje się także zasadny zarzut stworzenia układu procesowego, w którym sąd dyscyplinarny będzie dwukrotnie rozstrzygał w tej

samej sprawie (rozpoznając odwołanie od postanowienia rzecznika o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania, następnie zaś odwołanie od upomnienia dziekańskiego). W pierwszym wypadku przedmiotem kontroli odwoławczej jest zasadność decyzji procesowej o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania, w drugim decyzja dziekana, tak w aspekcie jej zasadności (środek ten ma charakter fakultatywny), jak i oceny nałożonych na adwokata lub aplikanta adwokackiego zobowiązań.

Udzielając upomnienia dziekańskiego, dziekan może zobowiązać adwokata lub aplikanta adwokackiego do przeproszenia pokrzywdzonego lub do innego stosownego postępowania (art. 85 ust. 3). Ustawowe uprawnienie dziekana sformułowane zostało szeroko. Drugi ze wskazanych obowiązków przesądza o otwartym charakterze katalogu uprawnień dziekana. Obowiązek innego stosownego postępowania ma charakter subsydiarny. Chodzi o każde inne postępowanie, które nie jest przeproszeniem pokrzywdzonego. Ze względu na charakter prawny instytucji upomnienia dziekańskiego nałożenie obowiązku innego postępowania musi wynikać z uznania, że wykonanie obowiązku będzie, obok samego faktu upomnienia, wystarczającym środkiem reakcji, eliminującym potrzebę wymierzenia kary dyscyplinarnej. Może to być przykładowo naprawienie szkody lub zadośćuczynienie pokrzywdzonemu, wykonanie obowiązku, który wynika z orzeczenia sądu powszechnego lub

³⁶ M. Zbrojewska, *Wybrane zagadnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów w świetle nowelizacji ustawy Prawo o adwokaturze*, „Palestra Świętokrzyska” 2014, nr 29–30, s. 39.

³⁷ Jak wynika z treści art. 85 ust. 1, przesłankami udzielenia upomnienia dziekańskiego są: (1) uznanie, że przewinienie dyscyplinarne jest mniejszej wagi, albo (2) uznanie, że w świetle okoliczności sprawy upomnienie takie będzie wystarczającym środkiem dyscyplinującym, bez potrzeby wymierzenia kary dyscyplinarnej. Przewinienie mniejszej wagi jest w dalszym ciągu przewinieniem dyscyplinarnym. Kara dyscyplinarna wymierzona może być wyłącznie w wypadku popełnienia przewinienia dyscyplinarnego. Zatem odstąpienie od wniosku o wszczęcie postępowania przed sądem dyscyplinarnym, a tym samym od żądania orzeczenia kary dyscyplinarnej, wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania oraz wystąpienie z wnioskiem o udzielenie upomnienia dziekańskiego nie pozbawiają czynu charakteru przewinienia dyscyplinarnego. W konsekwencji warunkiem niezbędnym do udzielenia upomnienia dziekańskiego jest ustalenie, że postępowanie adwokata lub aplikanta adwokackiego stanowi przewinienie dyscyplinarne. Właściwą formą reakcji na uchybienie niebędące przewinieniem dyscyplinarnym jest tzw. ostrzeżenie przewidziane w art. 48 ust. 3.

innego organu, wykonanie określonej czynności wobec organów, przed którymi występował adwokat lub aplikant adwokacki, albo wobec organów samorządu. Niewykonanie przez adwokata lub aplikanta adwokackiego obowiązku wynikającego z prawomocnej decyzji o udzieleniu upomnienia dziekańskiego stanowi przewinienie dyscyplinarne przewidziane w § 63 w zw. z § 67 ZZEaIGZ.

Istotne znaczenie dla przyszłego modelu postępowania dyscyplinarnego, w kontekście spodziewanego wejścia w życie w dniu 1 lipca 2015 r. ustawy z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, ma nowy art. 86a ustawy Prawo o adwokaturze. Ustęp 1 wskazanego przepisu, wraz z odpowiednio stosowanym art. 303 k.p.k., wprowadza zasadę ściągania z urzędu przewinień dyscyplinarnych przez rzecznika dyscyplinarnego. Nakłada na rzecznika obowiązek podjęcia z własnej inicjatywy odpowiednich czynności zawsze, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, bez oczekiwania na zawiadomienie lub wniosek. Obowiązek ten obejmuje tak wszczęcie samego postępowania, jak i przedsięwzięcie czynności procesowych, których potrzeba wynika z przebiegu postępowania. Treść nowelizacji czyni nieaktualnym zapis § 10 Regulaminu działania rzeczników dyscyplinarnych, opierającego wszczęcie dochodzenia na zasadzie skargowości i oportunistu procesowego³⁸.

Artykuł 86a ust. 2 znowelizowanej ustawy,

nakazujący oparcie rozstrzygnięć organów procesowych na ustaleniach faktycznych oraz przeprowadzanie dowodów na wniosek stron i z urzędu, jednoznacznie opiera postępowanie dyscyplinarne na zasadzie prawdy materialnej (obiektywnej)³⁹. Tym samym utrzymuje w postępowaniu dyscyplinarnym wymóg opierania wszelkich rozstrzygnięć na zgodnych z prawdą, udowodnionych ustaleniach faktycznych, takich, co do których fakt przeciwny dowodzonemu jest niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny. Obowiązek udowodnienia odnosić należy jednak tylko do ustaleń niekorzystnych dla obwinionego, jako że on sam korzysta z domniemania niewinności i nakazu rozstrzygnięcia wątpliwości na jego korzyść (odpowiednio stosowane art. 5 § 1 i 2 k.p.k.). Dyrektywa dokonywania prawdziwych ustaleń faktycznych wymaga sformalizowanych ustawowo reguł dowodzenia. Stąd też zapis art. 86a ust. 2 o przeprowadzaniu dowodów zarówno na wniosek stron, jak i z urzędu. Bliski jest mi pogląd, że właściwie rozumiana zasada prawdy materialnej nie pozostaje w opozycji do reguł kontradyktoryjnego procesu. Kontradyktoryjność może i powinna służyć osiągnięciu prawdy materialnej. Jej realizacja w postępowaniu jurysdykcyjnym nie sprowadza się wyłącznie do odmiennych reguł dowodowych, wymaga ponadto zapewnienia z jednej strony równouprawnienia stron, z drugiej zaś – dbałości o jakość rozprawy sądowej, atmosferę powagi, spokoju, rzeczowości oraz szacunku dla stron i podnoszonych przez nie argumentów. Jedy-

³⁸ § 10 Regulaminu działania rzeczników dyscyplinarnych przewiduje w pkt 1 wszczęcie dochodzenia na skutek zawiadomienia o popełnieniu przewinienia, uchwały Rady Adwokackiej, polecenia Ministra Sprawiedliwości, polecenia Rzecznika Dyscyplinarnego NRA, w pkt 2 zaś tylko możliwość (uprawnienie) wszczęcia dochodzenia z urzędu.

³⁹ W trakcie procesu legislacyjnego, którego efektem jest ustawa z 7 listopada 2014 r., widoczny był spór pomiędzy Sejmem a Senatem, dotyczący sposobu ujęcia w art. 86a ust. 2 zasady prawdy materialnej. Sprowadzał się on do tego, czy poprzedzać słowa „ustaleniach faktycznych” przymiotnikiem „prawdziwych” (za czym opowiadali się senatorowie, nawiązując do konstrukcji przyjętej w k.p.k.), czy też z przymiotnika tego zrezygnować (za czym opowiadali się posłowie, uznając, że ustalenia faktyczne, jako podstawa rozstrzygnięcia, muszą być prawdziwe niejako z założenia lub też nie mogą być nieprawdziwe). Opowiadając się za zasadnością utrzymywania spójności znaczeniowej zasady prawdy materialnej w ramach różnych reżimów odpowiedzialności, a tym samym za stanowiskiem Senatu, przyjmuję, że spór powyższy w istocie nie miał charakteru merytorycznego, zapis zaś art. 86a ust. 2 ustawy Prawo o adwokaturze – pomimo braku przymiotnika „prawdziwych” – nie może podlegać regułom wykładni innym niż stosowane wobec art. 2 § 2 k.p.k.

nie prowadzona w takiej atmosferze rozprawa pozwala uznać, że sąd dąży do ustalenia prawdy materialnej. Zauważyć należy, że znowelizowany k.p.k. utrzymuje w art. 2 § 2 zasadę prawdy materialnej jako jedną z naczelnych zasad procesu karnego. Dlatego też uważam, że – poza niewieloma wyjątkami – znowelizowane ustawą z 27 września 2013 r. przepisy k.p.k. będą mogły być stosowane odpowiednio w postępowaniu dyscyplinarnym.

Zasadne było uchylenie art. 87 ust. 2 ustawy. Przewidywał on, że w razie śmierci obwinionego przed ukończeniem postępowania dyscyplinarnego postanowienie o jego umorzeniu traci moc, a postępowanie toczy się nadal, jeżeli żąda tego – w terminie dwumiesięcznym od dnia zgonu obwinionego – jego małżonek, krewny w linii prostej, brat lub siostra. Przy pominięciu okoliczności, że przepis ten miał w istocie „martwy” charakter, od lat nie został zastosowany i – jak się wydaje – „przenoszony” był bezrefleksyjnie do kolejnych ustaw dotyczących ustroju adwokatury, być może najistotniejsze jest, że tak przepisy ustawy Prawo o adwokaturze, jak i odpowiednio stosowane przepisy k.p.k. nie pozwalają – w wypadku jego zastosowania – wydać orzeczenia innego niż umorzenie postępowania wobec śmierci obwinionego.

Nowe brzmienie art. 88a ustawy kończy długotrwały spór dotyczący tego, czy sądy dyscyplinarne pierwszej instancji zobowiązane są do sporządzania uzasadnienia orzeczenia oraz doręczania orzeczenia wraz z uzasadnieniem z urzędu, czy też tylko na wniosek złożony zgodnie z treścią odpowiednio stosowanego art. 422 § 1 k.p.k.⁴⁰ Nowelizacja, stanowiąc rozsądny kompromis pomiędzy zwolennikami odmiennych poglądów, rozstrzyga sprawę w sposób niebudzący wątpliwości interpreta-

cyjnych. Orzeczenia i postanowienia kończące postępowanie dyscyplinarne z urzędu doręczane będą wraz z uzasadnieniem stronom oraz Ministrowi Sprawiedliwości, z wyjątkiem spraw, w których: (1) uwzględniono wniosek rzecznika dyscyplinarnego o wydanie orzeczenia i wymierzenie uzgodnionej z obwinionym kary dyscyplinarnej bez przeprowadzenia rozprawy lub (2) uwzględniono wniosek obwinionego o wymierzenie mu określonej kary dyscyplinarnej, jak też (3) spraw, w których wymierzono karę upomnienia. W tych sprawach z urzędu doręczane stronom oraz Ministrowi Sprawiedliwości będzie tylko orzeczenie, uzasadnienie zaś sporządzane i doręczane będzie na wniosek, złożony w terminie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia.

Podobnie porządkujący charakter ma zmiana dokonana w treści art. 91 ust. 2 ustawy. Jego dotychczasowe brzmienie wywoływało wątpliwości, czy rozpoznając odwołanie od postanowienia rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego, sąd dyscyplinarny izby adwokackiej rozpoznaje sprawę jako sąd odwoławczy, czy też, jak mogło sugerować dotychczasowe brzmienie przepisu, jako sąd pierwszej instancji, w konsekwencji zaś czy od postanowienia sądu dyscyplinarnego utrzymującego w mocy postanowienie rzecznika przysługuje odwołanie do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego⁴¹. Nowelizacja przewiduje wyłącznie dwa wyjątki od zasady, że sąd dyscyplinarny izby adwokackiej działa jako sąd pierwszej instancji. Są to sytuacje, w których rozpoznaje on odwołanie od upomnienia dziekańskiego oraz odwołanie od postanowienia rzecznika dyscyplinarnego o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego. W obu sytuacjach od postanowienia sądu izbowego odwołanie

⁴⁰ Spór ten prowadzony był pomiędzy większością składów Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury i Ministrem Sprawiedliwości a częścią izbowych sądów dyscyplinarnych. W tej kwestii: postanowienie WSDA z 15 lipca 2014 r., WSD 64/2014; postanowienie WSDA z 7 czerwca 2014 r., WSD 37/2014; R. Baszuk, *Glosa do postanowienia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury z 15 czerwca 2013 r.*, WSD 140/12, http://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/adwokatura-tresc-6876.pdf; A. Korzeniewska-Lasota, *Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów*, „Palestra” 2013, nr 1–12, s. 177–194.

⁴¹ Postanowienie WSDA z 26 kwietnia 2014 r., WSD 56/12.

nie przysługuje. W pierwszej z mocy art. 85 ust. 4 ustawy, w drugiej wobec odpowiedniego stosowania art. 426 § 1 k.p.k.

Konsekwencją dodania w art. 91 ust. 4a o treści: „Sędziów powołanych do orzekania w sprawie wyznacza prezes sądu dyscyplinarnego, mając na uwadze zapewnienie rozpoznania sprawy bez zbędnej zwłoki oraz równomierne obciążenie sprawami składów sądu” jest niedopuszczalność odpowiedniego stosowania w postępowaniu dyscyplinarnym art. 351 § 1 k.p.k., przewidującego wyznaczanie sędziów powołanych do orzekania w sprawie w kolejności według wpływu sprawy oraz jawnej dla stron listy sędziów. Odmienne uregulowanie tej kwestii w ustawie jest uzasadnione niezawodowym charakterem funkcji sędziego sądu dyscyplinarnego oraz obowiązkiem prezesa sądu dyscyplinarnego sprawnego wyznaczenia składu sądzącego spośród sędziów, którzy mogą w możliwie najszerszym terminie rozpoznać sprawę w czasie wolnym od własnych obowiązków zawodowych lub innych, zasługujących na uwzględnienie, zobowiązań. Artykuł 91 ust. 4a przewiduje dwa kryteria obowiązujące prezesa sądu przy wyznaczaniu sędziów powołanych do orzekania w sprawie. Są to: zapewnienie rozpoznania sprawy bez zbędnej zwłoki oraz równomierne obciążenie sprawami składów sądu, zatem kryteria o charakterze wyłącznie organizacyjnym. Nie oznacza to oczywiście, by prezes sądu, wyznaczając sędziów powołanych do orzekania, miał ignorować znane mu z urzędu okoliczności powodujące wyłączenie sędziego z mocy prawa lub powodujące uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie. Mowa jednak wyłącznie o ocenie dokonywanej na płaszczyźnie organizacyjnej, determinowanej obowiązkiem zapewnienia sprawnego funkcjonowania sądu, albowiem pamiętać należy, że od udziału w sprawie może być wyłączony tylko ten sędzia, który wyznaczony został do

jej rozpoznania. Ustawa procesowa nie przewiduje wyłączenia sędziego *in abstracto*, wiąże tę instytucję wyłącznie z udziałem w sprawie, czyli podejmowaniem przez wyznaczonego sędziego czynności procesowych związanych z merytorycznym rozstrzygnięciem określonej sprawy⁴².

Znowelizowany art. 93 ustawy w ust. 1 przyznaje status stron postępowania dyscyplinarnego odrębnie dla etapu dochodzenia oraz etapu postępowania przed sądem dyscyplinarnym, czym uszczegóławia regulację dotychczas obowiązującą. Warto podkreślić, że Prawo o adwokaturze konsekwentnie przyznaje pokrzywdzonemu status strony postępowania dyscyplinarnego na każdym jego etapie, a tym samym efektywny udział w postępowaniu, co stanowi istotną wartość świadczącą o jego transparentnym charakterze oraz realizacji funkcji gwarancyjnych w ramach modelu postępowania rzetelnego w rozumieniu art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Status pokrzywdzonego jako strony postępowania nie jest cechą immanentną polskiego prawa dyscyplinarnego. Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o prokuraturze, o notariacie, o komornikach sądowych i egzekucji, o doradztwie podatkowym nie przewidują udziału pokrzywdzonego jako strony w postępowaniu dyscyplinarnym. Wśród zawodów prawniczych jest tak wyłącznie w wypadku adwokatów i radców prawnych. Dlatego też należy zachować wstrzeźliwość przy wyciąganiu daleko idących wniosków z zestawień porównujących postępowania dyscyplinarne w poszczególnych zawodach prawniczych, w szczególności ich liczbę, ilość skazań i środków odwoławczych.

W art. 93 ust. 3 dokonano doprecyzowania definicji obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym. Po nowelizacji jest nim adwokat lub aplikant adwokacki, co do którego wydano

⁴² Postanowienie WSDA z 25 października 2014 r., WSD 110/14; postanowienie SN z 30 czerwca 2010 r., WD 7/10, R-OSNKW 2010, poz. 1344 i cytowane tam orzecznictwo; postanowienie SA w Lublinie z 20 marca 2002 r., II AKO 69/202, KZS 2003, z. 3, poz. 78.

postanowienie o przedstawieniu zarzutów, nie zaś, jak dotychczas, przeciwko któremu toczy się postępowanie dyscyplinarne. Powyższa zmiana, nawiązując do treści art. 71 §1 k.p.k., likwiduje wątpliwość, czy status obwinionego kreuje wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutu, czy też dopiero jego skuteczne ogłoszenie obwinionemu. W związku ze wskazaną zmianą pozostaje dodany art. 93b ust. 3, zgodnie z którym, w przypadku nieusprawiedliwionego niestawiennictwa obwinionego, odpis postanowienia o przedstawieniu zarzutów rzecznik dyscyplinarney doręcza mu na piśmie, co zastępuje ogłoszenie.

Istotną zmianą przewidzianą w art. 93 ust. 2 jest jednoznaczne przypisanie zastępcom rzecznika dyscyplinarney izby oraz zastępcom Rzecznika Dyscyplinarney Adwokatury roli oskarżycieli w postępowaniu przed sądem dyscyplinarney, w zakresie, w jakim wykonują oni czynności zlecone przez rzeczników. Należy oczekiwać, że w wydanym na podstawie art. 58 pkt 5a ustawy akcie prawa wewnętrznego, określającym, zgodnie z delegacją ustawową, zasady działania zastępców Rzecznika Dyscyplinarney Adwokatury i zastępców rzeczników dyscyplinarneych, ewentualnie w znowelizowanym regulaminie działania rzeczników dyscyplinarneych, ustalone zostaną zarówno sposób zlecenia czynności procesowych, jak i, co wydaje się najbardziej istotne z punktu widzenia sądów dyscyplinarneych, zakres czynności zleconych zastępcom rzeczników. Mając na względzie powagę sądownictwa dyscyplinarneych oraz sprawność postępowania, nie sposób zaakceptować sytuacji, w której sąd dyscyplinarney miałby dociekać, czy konkretny zastępca rzecznika dyscyplinarneych w postępowaniu dotyczącym określonego obwinionego uprawniony jest do dokonania danej czynności procesowej – od sporządzenia i wniesienia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarneych przed sądem począwszy, a skończywszy na złożeniu odwołania od nieprawomocnego orzeczenia bądź postanowienia sądu. W wypadku braku regulacji w tym zakresie należałoby przyjąć za

obowiązującą dotychczasową zasadę prawidłowości i skuteczności podejmowanych wobec sądu dyscyplinarneych czynności procesowych zastępców rzeczników w zakresie, którego ustawa lub regulamin nie zastrzegają wprost do wyłącznej kompetencji rzeczników.

Znowelizowane Prawo o adwokaturze przewiduje dwa zasadnicze sposoby doręczeń w postępowaniu dyscyplinarneych. Pierwszy, uregulowany w art. 71d w zw. z art. 70, 71 i 71a, polega na doręczaniu pism na adres dla doręczeń wskazany przez adwokata przy zawiadomieniu okręgowej rady adwokackiej o wyznaczeniu siedziby zawodowej bądź jej przeniesieniu. Zdanie trzecie art. 71d wprowadza instytucję zwaną w prawie procesowym fikcją doręczenia, w postaci stwierdzenia, że pisma w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy, wysłane na wskazany przez adwokata adres dla doręczeń, uznaje się za doręczone. Konsekwencją zaniechania przez adwokata poinformowania o zmianie adresu dla doręczeń lub też nieodbierania pism pod wskazanym adresem jest przyjęcie fikcji, że pismo wysłane zostało skutecznie doręczone. Przyjąć nadto należy, że w tym przypadku nie ma konieczności awizowania przesyłki w trybie przewidzianym przez art. 133 § 2 k.p.k., albowiem awizowanie pisma nie jest warunkiem zastosowania fikcji doręczenia przewidzianej w art. 71d. Ten, co należy przyznać, wyjątkowo restrykcyjny tryb doręczeń doznaje istotnej modyfikacji w postępowaniu dyscyplinarneych, wobec treści znowelizowanego art. 93b ust. 1. W jego toku adwokat lub aplikant adwokacki mogą wyrazić zgodę na doręczanie pism także za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej. W takim przypadku dowodem doręczenia jest potwierdzenie transmisji danych. Zatem od woli adwokata lub aplikanta będącego uczestnikiem postępowania dyscyplinarneych zależy, czy doręczanie pism realizowane będzie w sposób „tradycyjny”, przewidziany w art. 71d, czy też także w sposób wskazany w art. 93b ust. 1. Z uwagi na przewidziane w obu przepisach skutki procesowe wysłania pisma uznać należy za konieczne, wobec

brzmienia odpowiednio stosowanego art. 16 § 2 k.p.k., pouczenie adwokata lub aplikanta przy pierwszym doręczeniu lub przy pierwszej czynności procesowej z jego udziałem o treści obu przepisów oraz ich konsekwencjach procesowych. Należy pamiętać także, że z mocy odpowiednio stosowanego art. 137 k.p.k. w wypadkach niecierpiących zwłoki można wzywać lub zawiadamiać osoby telefonicznie albo w inny sposób, stosownie do okoliczności, pozostawiając w aktach odpis nadanego komunikatu z podpisem osoby nadającej.

Artykuł 93b ust. 2 przyjmuje, że niestawienie obwinionego lub jego obrońcy na rozprawę, posiedzenie lub na wezwanie rzecznika dyscyplinarnego nie wstrzymuje rozpoznania sprawy lub przeprowadzenia czynności. Odstępstwo od tej zasady możliwe będzie tylko wtedy, gdy obwiniony lub jego obrońca należą do usprawiedliwiającej swojej nieobecności, wnosząc jednocześnie o odroczenie lub przerwaniu rozprawy czy posiedzenia lub o nieprzeprowadzenie czynności przed rzecznikiem, albo gdy sąd dyscyplinarny lub rzecznik dyscyplinarny z ważnych przyczyn uznają ich obecność za konieczną. Nadto, w przypadku nieusprawiedliwionego niestawienia obwinionego na wezwanie rzecznika, odpis postanowienia o przedstawieniu zarzutów doręczony zostanie obwinionemu na piśmie, co zastąpi czynność procesową jego ogłoszenia (art. 93b ust. 3). Należyte usprawiedliwienie niestawienia obwinionego lub jego obrońcy na rozprawie lub na wezwanie rzecznika dyscyplinarnego wymagać będzie wskazania i uprawdopodobnienia wyjątkowych przyczyn, w przypadku zaś choroby – przedstawienia zaświadczenia lekarskiego potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie (art. 93b ust. 5). Zawarty w art. 93b ust. 4 zapis, że orzeczenia wydane pod nieobecność obwinionego lub jego obrońcy nie uważa się za zaoczne, wydaje się, wobec treści art. 88a, zbędny, albowiem każde wydane przez sąd dyscyplinarny niepra-

womocne orzeczenie, także wydane pod nieobecność obwinionego i jego obrońcy, podlega doręczeniu stronom, termin zaś do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia, w sprawach, w których wniosek taki jest wymagany, biegnie od daty doręczenia orzeczenia.

Wprowadzenie do postępowania dyscyplinarnego instrumentów wskazanych w art. 93b ustawy ma na celu zapobieżenie narastającemu w ostatnich latach zjawisku instrumentalnego wykorzystywania przez obwinionych instytucji procesowych w celu nie tyle merytorycznej obrony przed zarzutami, ile uniemożliwienia rozpoznania sprawy lub przedłużenia czasu jej trwania dla osiągnięcia przedawnienia. Istota samorządowego sądownictwa dyscyplinarnego opiera się na zasadzie dobrowolnego poddania się jego jurysdykcji przez członków samorządu. Zasadzie tej odpowiadać musi takie ukształtowanie modelu postępowania, w którym obwiniony, poprzez instrumentalne traktowanie czynności procesowych, nie będzie w stanie wpływać na czas trwania postępowania i czynności w nim podejmowane. W postępowaniu dyscyplinarnym wobec adwokatów przepisy k.p.k. stosuje się w sprawach nieuregulowanych w ustawie nie wprost, ale odpowiednio. Postępowanie dyscyplinarne, choć ma charakter represyjny, dotyczy jednak odpowiedzialności zawodowej, a nie karnej obwinionego. Jest w stosunku do postępowania karnego postępowaniem szczególnym, prowadzonym przez organy korporacyjne, które nie dysponują przysługującymi organom państwowym instrumentami pozwalającymi na przymusowe zapewnienie udziału obwinionego w postępowaniu. W postępowaniu dyscyplinarnym obwiniony nie musi uczestniczyć w rozprawach, posiedzeniach i innych czynnościach procesowych. Jest to prawo, które należy mu zagwarantować, ale nie obowiązek, który należy wbrew jego woli lub intencjom egzekwować. Prawnik musi się liczyć z konsekwencjami tego, że nie stawia się na rozprawach⁴³. Osobista obrona

⁴³ Postanowienie Sądu Najwyższego z 8 maja 2014 r., SDI 13/14.

stanowi tylko jedną z możliwości wpisujących się w zasadę określoną w art. 6 k.p.k. Stosowanie tego przepisu w ramach postępowania dyscyplinarnego ma charakter odpowiedni, tj. uwzględniający przedmiot postępowania oraz jego zakres podmiotowy. To z kolei pozwala na mniej rygorystyczne stosowanie norm gwarancyjnych w sytuacjach, w których sąd dyscyplinarny dysponuje zakresem swobodnego uznania, oraz wówczas, gdy obwinionym jest osoba wykonująca zawód prawniczy, mająca świadomość swoich uprawnień procesowych i wielości narzędzi służących realizacji prawa do obrony, np. w postaci przedstawienia sądowi racji w formie pisemnej lub ustanowienia obrońcy⁴⁴. Pamiętać należy, że po 1 lipca 2015 r. także Kodeks postępowania karnego, wobec znowelizowanego brzmienia art. 374 § 1, przewidywał będzie prawo, a nie obowiązek, udziału oskarżonego w rozprawie, chyba że przewodniczący lub sąd uznają jego obecność za obowiązkową.

Zmiana art. 94 poprzez uznanie, że poza adwokatem także radca prawny może być obrońcą z wyboru w postępowaniu dyscyplinarnym, sprowadza się wyłącznie do przyspieszenia wejścia przepisu w życie. Przepis art. 94 został już zmieniony we wskazanym zakresie przez art. 4 ustawy z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. Zmiana ta miała wejść w życie w dniu 1 lipca 2015 r. W wyniku nowelizacji ustawy Prawo o adwokaturze z 7 listopada 2014 r. weszła w życie w dniu 25 grudnia 2014 r.

Zmianie uległ model kontroli instancyjnej postanowienia sądu dyscyplinarnego o tymczasowym zawieszeniu w czynnościach zawodowych (art. 95j). W miejsce dysfunkcyjnej, gdyż uzależnionej wyłącznie od decyzji sądu dyscyplinarnego izby o przedstawieniu akt Wyższemu Sądowi Dyscyplinarnemu, instytucji badania z urzędu zasadności zawieszenia wprowadzono dopuszczalność zażalenia na

postanowienie o tymczasowym zawieszeniu (ust. 2 zdanie drugie), zażalenia na postanowienie wydane przez sąd izbowy w przedmiocie wniosku o uchylenie tymczasowego zawieszenia wtedy, gdy wniosek został złożony po upływie co najmniej trzech miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego zawieszenia (ust. 3), oraz obowiązek niezwłocznego uchylenia tymczasowego zawieszenia, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których zostało ono zastosowane, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie (ust. 4). Zastosowana regulacja wzorowana jest na rozwiązaniach przewidzianych przez k.p.k. dla kontroli odwoławczej oraz możliwości uchylenia postanowień w przedmiocie środków zapobiegawczych innych niż tymczasowe aresztowanie (art. 253 § 1, art. 254 § 1 i 2 k.p.k.). Podkreślić jednak należy, że zastosowanie powyższych rozwiązań nie czyni z tymczasowego zawieszenia w czynnościach zawodowych środka zapobiegawczego. Środki zapobiegawcze są stosowane w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, której to funkcji nie pełni tymczasowe zawieszenie w czynnościach zawodowych. Środki zapobiegawcze wyjątkowo stosować można także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego nowego ciężkiego przestępstwa. Można co prawda uznać, że tymczasowe zawieszenie adwokata w czynnościach zawodowych może zapobiec popełnieniu nowego przestępstwa, związanego z działalnością zawodową adwokata, jednakże poza postępowaniem dyscyplinarnym w samym k.p.k. istnieje środek spełniający ten cel, wyrażony w art. 276, a mianowicie zawieszenie w wykonywaniu zawodu. Tymczasowe zawieszenie adwokata w czynnościach zawodowych jest autonomiczną instytucją Prawa o adwokaturze, pozwalającą w szczególności uzasadnionych okolicznościach sprawy na odsunięcie adwokata lub aplikanta od czynności zawodowych mimo braku prawomocnego orzeczenia w przedmiocie odpowiedzialności

⁴⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2012 r., SDI 33/11; postanowienie Sądu Najwyższego z 4 listopada 2011 r., SDI 24/11; postanowienie WSDA z 29 marca 2014 r., WSD 19/14.

dyscyplinarnej. Tą szczególnie uzasadnioną okolicznością jest wysoka naganność postępowania obwinionego, która, zgodnie z hierarchią wartości etyczno-moralnych, wyklucza w społecznym odbiorze możliwość wykonywania przez obwinionego zawodu adwokata⁴⁵. Treść art. 95j ust. 2 upoważnia do stwierdzenia, że nie przysługuje środek odwoławczy od postanowienia nieuwzględniającego wniosku o tymczasowe zawieszenie w czynnościach zawodowych. Nie powinno także budzić wątpliwości, że uchylić tymczasowe zawieszenie może tylko ten organ procesowy, który je zastosował, w tym wypadku tylko sąd dyscyplinarny lub w wypadku uruchomienia kontroli instancyjnej Wyższy Sąd Dyscyplinarny.

Nowela przywraca nieobecne od roku 2007 rozwiązanie, polegające na określeniu wysokości kosztów postępowania dyscyplinarnego w sposób zryczałtowany (art. 95l ust. 1). W wykonaniu delegacji ustawowej zawartej w art. 58 pkt 5b oraz art. 95l ust. 3 Naczelna Rada Adwokacka w dniu 22 listopada 2014 r. wydała uchwałę nr 24/2014 w sprawie wysokości zryczałtowanych kosztów postępowania dyscyplinarnego⁴⁶. Uchwała opiera się częściowo na rozwiązaniach przyjętych w uchylonym § 49 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości

z dnia 23 lipca 1998 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do adwokatów i aplikantów adwokackich⁴⁷. W szczególności w ślad za rozporządzeniem przyjęto, mimo odmiennej ich specyfikacji, maksymalną wysokość opłat zryczałtowanych (3000 zł). Uchwała przewiduje w § 1 opłaty zryczałtowane w następującej wysokości: w postępowaniu przed dziekanem zakończonym udzieleniem upomnienia dziekańskiego – od 300 do 500 zł; w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym dotyczącym odwołania od upomnienia dziekańskiego – od 500 do 1000 zł; w sprawach rozpoznawanych przez sąd dyscyplinarny lub Wyższy Sąd Dyscyplinarny w pierwszej instancji – od 1000 do 3000 zł; w sprawach rozpoznawanych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji – od 1000 do 3000 zł. Rozwiązaniem nowym jest przyjęcie opłaty zryczałtowanej w dochodzeniu dyscyplinarnym w kwocie od 1000 do 3000 zł. Uchwała reguluje sposób orzekania w przedmiocie opłaty zryczałtowanej, środki odwoławcze od rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów (§ 2, 3 i 4), sposób pobierania oraz rozliczania opłaty pomiędzy właściwymi w tym zakresie izbami adwokackimi oraz Naczelną Radą Adwokacką (§ 5)⁴⁸. Przyjęto założenie, że beneficjentem

⁴⁵ Postanowienie WSDA z 13 grudnia 2014 r., WSD 15/14.

⁴⁶ http://wsd.adwokatura.pl/images/uchwala_NRA_24-2014_kpd.pdf

⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lipca 1998 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do adwokatów i aplikantów adwokackich (Dz.U. z 1998 r. nr 99, poz. 635 z późn. zm.) utraciło moc wobec uchylenia art. 95m ustawy Prawo o adwokaturze przez ustawę o zmianie ustawy Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw z dnia 29 marca 2007 r. (Dz.U. nr 80, poz. 540).

⁴⁸ Przyjęto zasady, że przy wydawaniu orzeczenia łącznego wymierzone opłaty sumuje się oraz że jeżeli jednym orzeczeniem ukarano dwóch lub więcej obwinionych, opłatę zryczałtowaną ponosi każdy z nich z osobna. W wypadku gdy orzeczenie nie zawiera rozstrzygnięcia w przedmiocie opłaty zryczałtowanej, określa ją prezes sądu dyscyplinarnego albo prezes Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. Od rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów przysługuje odwołanie. Odwołanie od postanowienia prezesa Wyższego Sądu Dyscyplinarnego rozpoznaje Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Opłatę zryczałtowaną w postępowaniu zakończonym udzieleniem upomnienia dziekańskiego określa dziekan. Opłatę zryczałtowaną z tytułu dochodzenia dyscyplinarnego oraz opłatę zryczałtowaną w postępowaniu zakończonym udzieleniem upomnienia dziekańskiego pobiera się na rzecz izby adwokackiej, której rzecznik dyscyplinarny prowadził dochodzenie. W postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym opłatę zryczałtowaną pobiera się na rzecz izby adwokackiej, której sąd dyscyplinarny wydał w pierwszej instancji podlegające wykonaniu orzeczenie. W sprawach, w których dochodzenie dyscyplinarne prowadzi Rzecznik Dyscyplinarny Naczelnej Rady Adwokackiej (Rzecznik Dyscyplinarny Adwokatury), oraz w postępowaniu przed Wyższym Sądem Dyscyplinarnym opłatę zryczałtowaną pobiera się na rzecz Naczelnej Rady Adwokackiej. W rozstrzygnięciu dotyczącym opłaty zryczałtowanej wskazuje się wysokość opłaty pobranej na rzecz właściwej izby adwokackiej albo Naczelnej Rady Adwokackiej.

opłaty zryczałtowanej powinna być ta izba adwokacka, która koszty postępowania dyscyplinarnego faktycznie poniosła, oraz Naczelna Rada Adwokacka jako finansująca działalność Rzecznika Dyscyplinarnego NRA oraz Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. Wskazanie dziekana okręgowej rady adwokackiej jako właściwego do wykonania orzeczenia w zakresie opłaty zryczałtowanej (§ 6) wynika z dodania w Prawie o adwokaturze art. 95ł ust. 1a, przewidującego wyłączne uprawnienie dziekanów okręgowych rad adwokackich w zakresie wykonywania orzeczeń dyscyplinarnych.

Rozwiązaniem dotąd nieznanym postępowaniu dyscyplinarnemu jest przyznanie prawomocnemu orzeczeniu w zakresie kary pieniężnej oraz kosztów postępowania mocy tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 Kodeksu postępowania cywilnego (art. 95ł ust. 1b i 1c). Klauzulę wykonalności nadawał będzie orzeczeniu sąd rejonowy właściwy ze względu na siedzibę sądu dyscyplinarnego, który wydał to orzeczenie. Orzeczenie podlegać będzie wykonaniu w drodze egzekucji. W postępowaniu egzekucyjnym czynności przewidziane dla wierzyciela podejmować będzie dziekan okręgowej rady adwokackiej tej izby, której ukarany był członkiem w dacie uprawomocnienia się rozstrzygnięcia w zakresie kary pieniężnej oraz kosztów postępowania dyscyplinarnego. Dotychczasowa praktyka w tym zakresie była niespójna i problematyczna. Sięgano po takie rozwiązania, jak dochodzenie orzeczonych kar i kosztów na drodze postępowania cywilnego, wszczynanie kolejnych postępowań dyscyplinarnych z powodu ich nieuiszczenia albo też spuszczano zasłonę milczenia na fakt niespektowania przez ukaranych prawomocnych orzeczeń. Wprowadzona zmiana winna przyczynić się w sposób znaczący do wzrostu

sprawności oraz efektywności postępowania wykonawczego w zakresie orzeczonych kar pieniężnych i kosztów postępowania.

Nowela z 26 czerwca 2014 r., regulując konsekwencje orzeczenia kary dyscyplinarnej wydalenia z adwokatury, zmieniała także art. 95ł ust. 4 ustawy. Pomijając zmiany o charakterze językowym, ustaliła termin usunięcia wzmianki o ukaraniu karą wydalenia z adwokatury na 15 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego orzekającego tę karę w stosunku do adwokata oraz 7 lat i 6 miesięcy w stosunku do aplikanta adwokackiego. Dotychczas obowiązująca regulacja przewidywała, że nie usuwa się wzmianki o karze wydalenia z adwokatury.

ODPOWIEDNIE STOSOWANIE W POSTĘPOWANIU DYSCYPLINARNYM ZNOWELIZOWANYCH PRZEPISÓW K.P.K.

Na tzw. „lipcową”⁴⁹ nowelizację k.p.k. składają się obecnie: ustawa z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁵⁰, dotychczas zmieniona już dwukrotnie⁵¹, oraz nieogłoszona jeszcze w czasie przygotowywania tego tekstu ustawa z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁵², która zawiera między innymi istotną nowelizację k.p.k., jak i ustawy zmieniającej z 27 września 2013 r.

W sprawach nieuregulowanych w ustawie Prawo o adwokaturze przepisy Kodeksu postępowania karnego stosowane są w postępowaniu dyscyplinarnym odpowiednio (art. 95n pkt 1 ustawy). Oznacza to, że zastosowanie w postępowaniu dyscyplinarnym przepisu k.p.k. wymaga łącznego spełnienia dwóch

⁴⁹ Nazwa nawiązująca do daty wejścia w życie zmienionych przepisów k.p.k., przewidzianej na dzień 1 lipca 2015 r.

⁵⁰ Dz.U. z 2013 r. poz. 1247.

⁵¹ Ustawa z dnia 10 października 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 1556), ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21).

⁵² [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/2024_u/\\$file/2024_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/2024_u/$file/2024_u.pdf)

warunków: (1) stwierdzenia braku przepisu regulującego instytucję lub kwestię proceduralną w ustawie adwokackiej, (2) zastosowania w postępowaniu dyscyplinarnym przepisu k.p.k. „odpowiednio”, co oznacza, że przepis pierwotnie odnoszący się do innej, wyraźnie uregulowanej sytuacji wymaga dostosowania (modyfikacji) ze względu na różnice zachodzące między dwoma abstrakcyjnie określonymi obszarami jego funkcjonowania. Odpowiednie stosowanie przepisów podzielić można na trzy kategorie. Do pierwszej zaliczone zostaną sytuacje, gdy dane przepisy prawa zostaną zastosowane bez żadnej zmiany w jego dyspozycji. W drugiej kategorii znajdują się przepisy mogące być zastosowane po dokonaniu określonej modyfikacji, wynikającej z odmiennego charakteru postępowania, w którym mają być stosowane. Kategoria trzecia obejmie przepisy, które nie będą stosowane, ze względu na ich bezprzedmiotowość lub sprzeczność z przepisami ustanowionymi dla tych stosunków, do których miałyby być stosowane odpowiednio⁵³.

Zasadniczym punktem odniesienia dla odpowiedniego stosowania znowelizowanych przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym są odmienne modele postępowania dowodowego opisane w zmienionych art. 86a ust. 2 ustawy oraz art. 167 § 1 k.p.k. Postępowanie dyscyplinarne oparte zostało jednoznacznie na zasadzie tzw. prawdy materialnej, przy braku ograniczenia organów je prowadzących w zakresie możliwości przeprowadzania dowodów z urzędu na którymkolwiek etapie postępowania. Oznacza to, że wobec przyjętego w ustawie uregulowania zasad postępowania dowodowego w postępowaniu dyscyplinarnym bez wątplenia nie znajdują zastosowania znowelizowane: (1) art. 167 § 1, zakładający

dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z urzędu tylko w wyjątkowych wypadkach uzasadnionych szczególnymi okolicznościami⁵⁴, (2) art. 171 § 2, ograniczający możliwość zadawania pytań przez członków składu orzekającego osobie przesłuchiwanej w ramach dowodu przeprowadzanego przez stronę do wyjątkowych wypadków, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, (3) art. 427 § 4 i art. 447 § 5 w zakresie, w jakim przewidują niedopuszczalność podniesienia w środku odwoławczym zarzutu nieprzeprowadzenia przez sąd określonego dowodu, jeżeli strona nie składała w tym zakresie wniosku dowodowego, zarzutu przeprowadzenia dowodu pomimo braku wniosku strony w tym przedmiocie ani zarzutu naruszenia przepisów dotyczących aktywności sądu przy przeprowadzaniu dowodów, w tym również przeprowadzenia dowodu poza zakresem wniosku, (5) art. 433 § 1 w zakresie, w jakim pozostaje on w sprzeczności z art. 95h ustawy Prawo o adwokaturze, przewidującym, że w postępowaniu odwoławczym bierze się z urzędu pod rozwagę naruszenie prawa materialnego oraz rażąco naruszenie przepisów o postępowaniu.

Wątpliwość zasadniczej natury budzi nadto możliwość stosowania w postępowaniu dyscyplinarnym znowelizowanego art. 80a k.p.k., przewidującego wyznaczenie obrońcy z urzędu na wniosek obwinionego. Jeśli wziąć pod uwagę cel nowelizacji k.p.k. w postaci zagwarantowania każdemu oskarżonemu prawa do korzystania z profesjonalnej pomocy prawnej oraz specyfikę postępowania dyscyplinarnego, w którym obwinionymi są wyłącznie prawnicy uprawnieni do pełnienia funkcji obrońców sądowych, przeniesienie na grunt postępowania dyscyplinarnego instytucji obrony z urzędu na wniosek nie znajduje uzasadnienia.

⁵³ W. Koziulewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012, s. 70–71.

⁵⁴ Zauważyć jednocześnie należy, że znowelizowany art. 167 § 2 k.p.k. przewiduje, że w postępowaniu przygotowawczym (odpowiednio w dochodzeniu dyscyplinarnym) dowody przeprowadzane są przez organ procesowy prowadzący postępowanie, co nie wyłącza prawa do zgłoszenia wniosku dowodowego. Przyjąć zatem należy, że znowelizowane przepisy Prawa o adwokaturze oraz k.p.k. nie pozostają ze sobą w fundamentalnym konflikcie w zakresie reguł postępowania dowodowego na etapie dochodzenia dyscyplinarnego.

Brak jest przeciwwskazań, by pozostałe przepisy znowelizowanego k.p.k., z wyłączeniem bezprzedmiotowych lub zbędnych z uwagi na model i funkcję postępowania dyscyplinarnego, mogły być stosowane w tym postępowaniu odpowiednio, bez żadnej zmiany w ich dyspozycji bądź po modyfikacji wynikającej z odmiennego charakteru postępowania dyscyplinarnego.

ODPOWIEDNIE STOSOWANIE W POSTĘPOWANIU DYSCYPLINARNYM PRZEPISÓW ROZDZIAŁÓW I-III K.K.

Zmianą o fundamentalnym dla postępowania dyscyplinarnego znaczeniu jest wprowadzenie możliwości odpowiedniego stosowania, w zakresie nieuregulowanym w ustawie, przepisów rozdziałów I-III Kodeksu karnego (art. 95n pkt 2). Przyznanie sądom dyscyplinarnym możliwości stosowania podstawowych instytucji prawa karnego materialnego jest spełnieniem postulatu podnoszonego od lat w wypowiedziach doktryny⁵⁵ i orzecznictwie Sądu Najwyższego⁵⁶.

Prawo o adwokaturze, w przepisach dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej, zawiera jedynie szczętkowe regulacje prawa materialnego. Tymczasem instytucje takie, jak zasady odpowiedzialności, definicja czynu, przewinienia i jego elementów, czyn ciągły, formy stadialne i zjawiskowe popełnienia przewinienia, okoliczności wyłączające odpowiedzialność dyscyplinarną, muszą być i są obecne w postępowaniu dyscyplinarnym. Dotychczas przyjęcie podstawy do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu karnego w kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej było przedmiotem dyskusji. Z jednej strony podawano

w wątpliwość dopuszczalność stosowania k.k. w postępowaniach nieprzewidujących takiego odesłania. Z drugiej dopuszczano stosowanie przepisów k.k. w drodze analogii, podnosząc, że jej zakaz w prawie karnym dotyczy rozwiązań wewnątrzsystemowych, a nie stosowania dla wypełnienia luk rzeczywistych innych regulacji. Wskazywano także art. 116 k.k. jako podstawę stosowania w postępowaniu dyscyplinarnym przepisów prawa karnego materialnego, choć przepis ten dotyczy wyłącznie odpowiedzialności o charakterze karnym. Przyjęte rozwiązanie kończy dyskusję na temat podstaw odpowiedniego stosowania przepisów k.k. w postępowaniu dyscyplinarnym. Wydaje się być zabiegiem efektywniejszym niż wprowadzenie do Prawa o adwokaturze rozwiązań, które byłyby mniej lub bardziej udaną próbą przeniesienia instytucji k.k. na grunt odpowiedzialności dyscyplinarnej. Przepisy prawa karnego materialnego stosowane będą w postępowaniu dyscyplinarnym analogicznie jak przepisy k.p.k., „odpowiednio”.

PRZEPISY INTERTEMPORALNE

Artykuł 10 ustawy z 26 czerwca 2014 r., zmieniającej przepisy Prawa o adwokaturze w zakresie dotyczącym kary wydalenia z adwokatury oraz usuwania wzmianki o ukaraniu, nakazuje stosowanie do postępowań dyscyplinarnych wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy oraz do terminów usunięcia wzmianki przepisów dotychczasowych, chyba że przepisy w brzmieniu nadanym tą ustawą są względniejsze dla obwinionego. W praktyce oznacza to stosowanie przepisów w nowym brzmieniu, z zasady bardziej korzystnych dla zainteresowanych.

⁵⁵ A. Siuchniński, *Analiza porównawcza węzłowych zagadnień prawa i postępowania dyscyplinarnego w sprawach należących do kognicji Sądu Najwyższego*, (w:) *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych 2011*, Warszawa 2012, s. 321–324; W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność*, s. 48–54, 425–426; R. Giętkiewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Warszawa 2013, s. 111–116; P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Gdańsk 2013, s. 194–197.

⁵⁶ Wyrok SN z 5 listopada 2003 r., SND 67/03; wyrok SN z 17 czerwca 2008 r., SNO 46/08; wyrok SN z 20 lipca 2011 r., SNO 31/11.

Jak wynika z treści art. 4 i 5 ustawy z 7 listopada 2014 r., do organów adwokatury i organów izb adwokackich, do rzecznika dyscyplinarnego Naczelnej Rady Adwokackiej, rzeczników dyscyplinarnych oraz ich zastępców, pełniących swoje funkcje w dniu wejścia w życie ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe do momentu zakończenia kadencji. Oznacza to, że przepisy noweli regulujące kwestie ustrojowe (usytuowanie Rzecznika Dyscyplinarnego Adwokatury i rzeczników dyscyplinarnych izb, umocowanie zastępców rzeczników, długość kadencji organów samorządu) wchodzić będą w życie sukcesywnie, stosownie do dat ukonstytuowania się organów wybranych przez zgromadzenia izb oraz krajowy zjazd adwokatury (art. 11 ust. 2 *in fine*).

Artykuł 6 ustawy nowelizującej przewiduje, że do postępowań dyscyplinarnych wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy i do tego czasu niezakończonych stosuje się do ich zakończenia w danej instancji przepisy dotychczasowe. Zauważyć należy, że wskazana norma dotyczy wyłącznie przepisów proceduralnych [„do postępowań dyscyplinarnych (...) stosuje się”], a nie przepisów o charakterze materialnoprawnym. Artykuł 6 wymaga dla stosowania przepisów dotychczasowych warunku wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przed dniem 25 grudnia 2014 r. i niezakończenia go przed tym dniem w danej instancji. Należy zatem zdefiniować czas wszczęcia postępowania i jego zakończenia w danej instancji na poszczególnych etapach postępowania dyscyplinarnego.

Wszczęcie dochodzenia następuje poprzez wydanie postanowienia o wszczęciu i prowadzeniu dochodzenia dyscyplinarnego (odpowiednio stosowany art. 303 k.p.k. i § 11 pkt 2 Regulaminu pracy rzeczników dyscyplinarnych). Dochodzenie jest zakończone, gdy: (1) postanowienie o umorzeniu dochodzenia wydane na podstawie § 11 pkt 2 Regulaminu i odpowiednio stosowanego art. 322 § 1 k.p.k.

stało się prawomocne⁵⁷, (2) wydano postanowienie o zamknięciu dochodzenia, z którego treścią zapoznano obwinionego przez doręczenie jego odpisu i bezskutecznie upłynął termin, w którym umożliwiono obwinionemu złożenie wniosków dowodowych (§ 11 pkt 2 Regulaminu i odpowiednio stosowany art. 321 § 1 k.p.k.).

Wszczęcie postępowania przed sądem dyscyplinarnym pierwszej instancji następuje poprzez złożenie wniosku o wszczęcie postępowania przez uprawnionego oskarżyciela (art. 90 ust. 1, art. 14 § 1 k.p.k.), a zatem w dacie wpływu wniosku. Zakończenie postępowania przed sądem dyscyplinarnym pierwszej instancji następuje: (1) poprzez doręczenie z urzędu orzeczenia i postanowienia kończącego postępowanie dyscyplinarne wraz z uzasadnieniem stronom oraz Ministrowi Sprawiedliwości (art. 88a ust. 1), (2) poprzez doręczenie orzeczenia z urzędu stronom oraz Ministrowi Sprawiedliwości, przy założeniu, że nie wpłynął wniosek o sporządzenie i uzasadnienie orzeczenia (art. 88a ust. 2), (3) poprzez doręczenie orzeczenia kończącego postępowanie dyscyplinarne wraz z uzasadnieniem stronom oraz Ministrowi Sprawiedliwości na skutek złożenia wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia (art. 88a ust. 3).

Postępowanie przed sądem dyscyplinarnym drugiej instancji (sądem dyscyplinarnym izby adwokackiej w wyniku odwołania od postanowień o odmowie wszczęcia i umorzeniu postępowania, odwołania od upomnienia dziekańskiego oraz Wyższym Sądem Dyscyplinarnym w pozostałych wypadkach) wszczęte jest w dacie wniesienia środka odwoławczego (odpowiednio stosowany art. 14 § 1 i art. 428 § 1 k.p.k.). Kontrola formalna środka odwoławczego i przesłanie go sądowi drugiej instancji są już tzw. czynnościami międzyinstancyjnymi, regulowanymi w k.p.k. w przepisach działu „Postępowanie odwoławcze”. Postępowanie drugoinstancyjne zakończone jest w dacie do-

⁵⁷ Ewentualne rozpoznawanie odwołania od postanowienia o umorzeniu jest czynnością sądową w dochodzeniu – odpowiednio stosowane art. 329–330 k.p.k.

ręczenia podmiotowi uprawnionemu odpisu orzeczenia lub postanowienia wraz z uzasadnieniem (art. 91 ust. 5, odpowiednio stosowane art. 98 § 1 i 2, art. 100 § 1, 2, 3 i 4 w zw. z art. 458 k.p.k.).

Wyrażona w art. 7 ustawy nowelizującej zasada, że czynności procesowe dokonane przed dniem wejścia w życie ustawy są skuteczne, jeżeli dokonano ich z zachowaniem przepisów dotychczasowych, pozwala na bezkolizyjne kontynuowanie postępowania, w sytuacji gdy znowelizowany przepis daną kwestię procesową reguluje odmiennie niż dotychczasowy. Dotyczy tak czynności procesowych stron, jak i organów procesowych.

W ustawie nowelizującej brak jest przepisów intertemporalnych odnoszących się do stosowania norm regulujących odpowiedzialność dyscyplinarną w wymiarze materialnoprawnym. Jednocześnie ustawa nowelizująca, w znowelizowanym art. 95n pkt 2, umożliwia stosowanie w zakresie nieuregulowanym przepisów rozdziałów I–III Kodeksu karnego. Kwestię powyższą rozstrzygać należy zatem przez odpowiednie stosowanie art. 4 § 1 k.k., zgodnie z zasadą stosowania ustawy nowej z zastrzeżeniem stosowania względniejszej dla sprawcy ustawy obowiązującej poprzednio. Odnosi się to do znowelizowanych przepisów dotyczących kar dyscyplinarnych oraz przedawnienia.

Pojawia się pytanie o zasady intertemporalne stosowania znowelizowanego art. 95l w zakresie, w jakim powierza on wykonanie kar dyscyplinarnych dziekanowi okręgowej

rady adwokackiej oraz przewiduje egzekucję orzeczonej kary pieniężnej oraz kosztów postępowania na podstawie tytułu wykonawczego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności nadaną przez sąd powszechny. Postępowanie dyscyplinarne wykonawcze nie jest postępowaniem objętym regulacją zawartą w art. 6 ustawy zmieniającej, gdyż nie sposób zastosować do niego pojęcia „dana instancja”. Instancyjność jest cechą postępowania konstruuującą hierarchiczny system organów orzekających i gwarantującą, wywołane wniesieniem środka odwoławczego, uprawnienie do żądania rozpoznania sprawy przez inny organ. Wykonanie kary dyscyplinarnej nie następuje w kolejnej instancji postępowania dyscyplinarnego, ale po stwierdzeniu prawomocności i wykonalności orzeczenia. Dlatego też przyjęć należy, że przewidziana w art. 95l ust. 1a i 1b ustawy kompetencja dziekana rady adwokackiej do wykonywania kar dyscyplinarnych dotyczy także orzeczeń wydanych i niewykonanych przed dniem wejścia w życie ustawy.

Analiza zawarta w tym tekście ma charakter teoretyczny, ograniczony do próby wykładni przepisów i wskazania relacji pomiędzy nimi. Ocena rzeczywistego wpływu omówionych zmian na model postępowania dyscyplinarnego możliwa będzie po upływie czasu, kiedy nowe instytucje zafunkcjonują już w wymiarze praktycznym, wzbogacone zostaną o doświadczenie i orzecznictwo sądów dyscyplinarnych. Wtedy także możliwe będzie stwierdzenie, czy zakładane cele nowelizacji – usprawnienie i przyspieszenie postępowania – zostały osiągnięte.

Summary

Radosław Baszuk

THE INFLUENCE OF THE AMENDMENT TO THE ADVOCATES ACT AND THE CRIMINAL PROCEDURE CODE ON THE ADVOCATES DISCIPLINARY PROCEEDINGS MODEL

Disciplinary proceedings relating to advocates are governed by the Advocates Act and, to the extent not provided for under this law, by adequately applied provisions of the Criminal Procedure Code. The text contains the analysis of changes that were made in the Advocates Act by the

amendments of June 26, 2014 and November 7, 2014, and changes of the Criminal Procedure Code stipulated by the Act of 27 September 2013 in context of their impact on disciplinary proceedings against advocates and advocate trainees in the institutional, substantive and procedural field.

The most important issues discussed in the text include:

- Granting disciplinary prosecutors the position of bar bodies and providing them with autonomy from executive bodies (advocates' councils),
- Defining tasks of disciplinary prosecutors by a legal act,
- Applying changes to disciplinary penalties, limitation and removal of references to punishment,
- Changes in disciplinary procedure aimed at improving and speeding up proceedings,
- A new model of appeal proceedings concerning decisions of temporary suspension in professional activities,
- A new regulation on legal action costs,
- The possibility of compulsory enforcement of penalties and execution of costs of proceedings,
- Adequate application of the Criminal Code provisions regulating the principles of criminal responsibility, forms of committing a disciplinary offense and exclusion of criminal responsibility,
- Changes in enforcement proceedings,
- Intertemporal provisions.

KEY WORDS: responsibility for a disciplinary offense, disciplinary proceedings, disciplinary authorities, adequate application of the Criminal Procedure Code, adequate application of the Criminal Code

POJĘCIA KLUCZOWE: odpowiedzialność dyscyplinarna, procedura dyscyplinarna, organy dyscyplinarne, odpowiednie stosowanie Kodeksu postępowania karnego, odpowiednie stosowanie Kodeksu karnego